

**UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Formování politického systému Palestinské samosprávy:
Podoba a vývoj autonomních struktur od jejich vzniku do nástupu hnutí Hamás

Magdaléna Hladová

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Rudolf Kučera, Csc.

Praha 2007

Tuto práci jsem vypracovala samostatně s použitím dále uvedené literatury a pramenů.

Obsah

Úvod	1
I. Cestou k druhé intifádě: Vznik, rozvoj a paralýza Palestinské samosprávy	4
II. Ideologický vklad: Systémové a antisystémové politické proudy	11
III. Utváření autonomních struktur v letech 1994 – 2004: Systém jednoho muže	18
1) Formování politického systému v období dominance Jásira °Arafáta	18
2) Institucionální reformy a nucené přerozdělení moci	22
IV. Teoretické nastavení systému: Palestinský Základní zákon	28
V. Reálný charakter režimu: Obraz palestinského veřejného života v praxi	33
1) Demokraticky posvěcený autoritářský klientelismus	33
2) Bezpečnostní chaos a absence práva	37
VI. Nástup hnutí Hamás: Od sekulárního autoritářství k vládě islamistů	43
Závěr	49
Prameny a literatura	52
Summary	58
Přílohy	

Úvod

Oficiální ustavení Palestinské autonomní správy na části území Západního břehu Jordánu a Pásma Gazy v roce 1994 bylo prvním hmatatelným projevem implementace mírového procesu, který měl během následujících pěti let dovést Palestince ke konečné, prozatím nekonkrétně definované formě sebeurčení. Ve třináctém roce své existence palestinská samospráva za stavu všestranné funkční paralýzy a finančního kolapsu „vládne“ chaosem zmítané Gaze, zatímco Západní břeh se vrátil pod kontrolu izraelské armády. Realistická úvaha napovídá, že vznik nezávislého životaschopného palestinského státu, s jehož vidinou byly samosprávné orgány budovány, je vzdálen pravděpodobnosti, na palestinských územích se ale během 90. let vytvořily široce rozbujelé kvazistátní struktury, které – jakkoli dnes v důsledku sebezničujícího povstání a mezinárodní blokády uvalené po volebním vítězství islamistického hnutí Hamás nejsou schopny dostát nejzákladnějším odpovědnostem centrální autority – konstituovaly poměrně ucelený politický systém.

Cílem této práce je pokusit se věcně analyzovat vývoj a povahu tohoto systému. Relevantních otázek, které se nabízejí, je mnoho: jak se systém utvářel, jak je nastaven a jak funguje? Jaký má charakter? Bylo možné hledat v něm předpoklady pro demokratický vývoj reflektující místní zvyklosti, nebo směřoval k nesvobodě více či méně typické pro většinu států regionu? Co znamenala intifáda pro jeho schopnost poskytnout solidní správní a politickou základnu eventuálnímu státu? A jaký význam má vláda Hamásu?

Z metodického hlediska se práce opírá o deskriptivně-analytickou formu studia fází vývoje a proměn systému ve stanoveném časovém období. Úvodní kapitola sleduje okolnosti vzniku, smluvní ukotvení, územní a administrativní evoluci a konečnou regresi samosprávy na pozadí rozvoje a krachu mírového procesu. Druhá část je věnována ideologickému zázemí a činnosti politických proudů operujících v rámci samosprávy i antisystémově. Třetí kapitola se zabývá utvářením a rolí formálních struktur v období dominance Jásira ^cArafáta včetně institucionální přestavby a nuceného přerozdělení moci v posledních dvou letech jeho života. Čtvrtá část je zaměřena na rozbor palestinského Základního zákona. V páté kapitole je teoretické nastavení systému konfrontováno s reálným charakterem režimu. Pozornost se soustředí zejména na dva charakteristické rysy: autoritářský klientelismus jako prostředek vládnutí a absenci práva a bezpečnostní chaos jako všudypřítomnou kulisu. V poslední části je pojednán nejaktuálnější mezník: otevření systému opozičním frakcím a rozporuplná snaha radikálního hnutí Hamás smířit požadavky politického modu operandi se zachováním ideologické čistoty.

Literatura

Zatímco publikací, studií a článků zabývajících se historií izraelsko-palestinského konfliktu i jeho současnými projevy existuje relativně mnoho, ucelenému rozboru vnitropalestinského politického procesu se věnuje jen nepatrný zlomek z nich. Většina autorů si palestinského politického systému všimá jen v nezbytných souvislostech, když se zaměřuje na hodnocení mírového procesu nebo studium jiných souvisejících fenoménů (problematika palestinského islamismu, terorismus atd.). Několik málo titulů věnovaných přiblížení vnitropalestinských politických poměrů a způsobu fungování samosprávných struktur lze v zahraniční literatuře přesto nalézt. Zatímco s první kategorií je vzhledem k tematickému jádru této práce možné počítat jako s cenným, ale pouze doplňkovým materiálem, druhý typ publikací, na které je v dalším textu odkazováno ve zkrácené formě, si zaslouží zvláštní zmínku.

Velmi zdařilý obraz palestinského politického života v prvních letech samosprávy podává známý izraelský autor Barry Rubin.¹ Sleduje neformální stránku palestinské politiky, styl Arafátova vládnutí, způsob formování nové elity a dilemata, kterým vedení samosprávy muselo čelit. Zajímavý je interpretační posun v jeho názoru. Zatímco v této fázi hovoří o Arafátově režimu s kritickou shovívavostí, v pozdější Arafátově biografii² poznamenané izraelským zklamáním z odmítnutí campdavidského řešení podrobuje zdrcujícímu odsudku jak Arafátovu neupřímnost ve vztahu k židovskému státu, tak domácí praxi diktátora udržujícího mobilizaci a bránícího se reformě.

Velmi kriticky hodnotí autoritativní režim samosprávy také Asad Ghánim³, izraelský Arab z univerzity v Haifě, který rozvíjí známou tezi o protikladu mezi autoritářským, arabskou tradicí vychovaným represivním vedením, které se vrátilo z exilu, a živou, demokraticky založenou občanskou společností, která vyrůstala na palestinských územích.

Obdobné stanovisko zastává i Amal Džamál z univerzity v Tel Avivu. Jeho studie⁴ zkoumá roli jednotlivých segmentů palestinské společnosti v procesu institucionalizace: analyzuje způsob ukotvení dominantních struktur prostřednictvím neformálních vazeb klientelismu a patronáže, zabývá se úlohou občanského sektoru, médií, ženského hnutí a islámské opozice

¹ Rubin, Barry M.: *The Transformation of Palestinian Politics: From Revolution to State-Building*. Harvard University Press, Cambridge 1999.

² Rubin, Barry M., Rubin, Judith C.: *Yasir Arafat: A Political Biography*. Oxford University Press, Oxford 2003.

³ Ghanem, Asad: *The Palestinian Regime: A Partial Democracy*. Sussex Academic Press, Brighton, 2001.

⁴ Jamal, Amal: *Media Politics and Democracy in Palestine: Political Culture, Pluralism and the Palestinian Authority*. Sussex Academic Press, Brighton 2005.

a dokazuje, že palestinská veřejná sféra si navzdory autokratické vládě uchovává pluralitní charakter. Další jeho práce⁵ nabízí zajímavý vhled do dynamiky formování a struktury konkurenčních i patrimoniálně propojených palestinských socio-politických elit.

Fungováním formálních institucí a organizací nevládního sektoru, legalistickými aspekty a snahou o palestinskou politickou reformu se zabývá Nathan Brown⁶, americký odborník na arabské ústavní právo z Univerzity George Washingtona, který se jako konzultant podílel na tvorbě ústavy pro nezávislý palestinský stát. Jeho monografie je věcná a neutrální.

Formování palestinských státních struktur rozebírají také palestinští autoři.⁷ Aniž by zakrývali negativní projevy centralizovaného klientelismu, kladou si otázku, zda nastavení mírového procesu a restriktivní požadavky Izraele stavějící samotnou samosprávu do pozice závislého klienta vůbec umožňovaly vytvoření životaschopného státu.

Vedle odborných monografií, studií a článků mohou jako zdroj oficiálních dokumentů a aktuálních analýz sloužit internetové stránky izraelských a palestinských vládních institucí, resp. izraelských a palestinských analytických ústavů, nevládních organizací a think-tanků. Upozornit lze zejména na Palestinské centrum pro politiku a výzkum⁸ (Palestinian Center for Policy and Survey Research) Chalíla Šiqáqího či Jeruzalémské centrum médií a komunikací⁹ (Jerusalem Media & Communication Centre), které nabízejí široké spektrum dokumentárního i analytického materiálu a průzkumy veřejného mínění. Běžné denní informace a dokreslení atmosféry lze získat z internetových verzí izraelských a palestinských deníků.

⁵ Jamal, Amal: *The Palestinian National Movement: Politics of Contention, 1967-2005*. Indiana University Press, Bloomington, 2005.

⁶ Brown, Nathan: *Palestinian Politics After the Oslo Accords: Resuming Arab Palestine*. University of California Press, Berkeley 2003.

⁷ Khan, Mushtaq Husain, Giacaman, George, Amundsen, Inge (ed.): *State Formation in Palestine: Viability and Governance During a Social Transformation*. Routledge, London 2004.

⁸ <http://www.pcpsr.org>

⁹ <http://www.jmcc.org>

I. Cestou k druhé intifádě: Vznik, rozvoj a paralýza Palestinské samosprávy

Dne 13. září 1993 si na slavnostním ceremoniálu ve Washingtonu stiskli ruce Jicchak Rabin a Jásir [°]Arafát. Izraelský premiér a palestinský vůdce si tehdy navzájem oficiálně přiznali status partnerů pro mírová jednání: [°]Arafátova Organizace pro osvobození Palestiny (*Munazzamat at-tahrir al-filastínija*), která se až dosud hlásila k záměru eliminace Státu Izrael, uznala izraelské právo na existenci v míru a bezpečí a izraelská vláda, která považovala [°]Arafátovu organizaci za teroristickou základnu hnutí, jemuž se zdráhala přiznat národní povahu, uznala OOP za legitimního představitele palestinského národa. Bylo to vnímáno jako začátek mírového úsilí, jehož rozvoj měl oba aktéry dovést ke kompromisnímu řešení. Závazně nepotvrzeným ale předpokládaným – minimálně na palestinské straně – vyústěním procesu odvolávajícího se na rezoluce 242 a 338 RB OSN měla být palestinská státnost na územích obsazených Izraelem v roce 1967 výměnou za bezpečnostní garance pro židovský stát. Výsledkem několika let obtížného postupu vpřed následovaného vyvoláním nového palestinského povstání je nefunkční a bankrotující Palestinská samospráva v izolovaných enklávách a izraelské odhodlání řešit situaci jednostranně.

Tato vstupní kapitola není historií mírového procesu¹. Má jít o maximálně zestručňující nástin okolností vzniku, územního a administrativního rozsahu a příčin krize Palestinské samosprávy v zájmu poskytnutí východiska pro další analýzu jejího vnitřního systému.

Na přelomu 80. a 90. let minulého století byla izraelská politická reprezentace i palestinské exilové vedení konfrontováno s realitou, která si žádala zásadní rozhodnutí. První palestinská intifáda, spontánně propuknuvší masová demonstrace odporu proti izraelské kontrole okupovaných území², se sice pomalu vyčerpávala, její vliv na uvažování Izraelců i Palestinců byl ale značný. Část izraelské politické elity, kterou snaha potlačit nepokoje – často za cenu neúměrné síly – vystavovala v očích mezinárodní veřejnosti nepříznivému světlu, si uvědomovala, že udržování okupačního režimu přestává být akceptovatelné a začlenění okupovaných území s tak velkým počtem nepřátelsky naladěného obyvatelstva, jemuž

¹ Problematice mírového procesu se věnuje relativně bohatý fond literatury pocházející od přímých účastníků i nezávislých pozorovatelů. Asi nejobsáhlejší analýzu nabízí více než osmisetstránková publikace hlavního amerického vyjednavče Dennise Rosse: *The Missing Peace: The Inside Story of the Fight for Middle East Peace*. Farrar, Straus and Giroux, New York 2004. Další tituly viz seznam literatury.

² Vzhledem k tomu, že v r. 1948 nevznikl v Palestině vedle Izraele nezávislý arabský stát, mezinárodněprávní status Západního břehu Jordánu, Pásmo Gazy a Východního Jeruzaléma zůstává nejasný. Označení „okupovaná území“ nemusí být z čistě legalistického hlediska přesné. Izrael upřednostňuje termín „sporná“ nebo „spravovaná území.“ V odborné literatuře i diskurzu se nicméně o „okupovaných územích“ hovoří běžně. Ani tato práce se tomuto označení nebude vyhýbat.

nahrávají demografické trendy, by při zachování demokratických principů přivedilo rozklad izraelské společnosti a zánik židovského charakteru státu.

Jásir °Arafát se ocitl v situaci ještě tíživější. V tuniském exilu, kam se uchýlil po té, co byl v první polovině 80. let vypuzen z jižního Libanonu, se cítil vzdálen epicentru dění a přestože se mu podařilo přisvojit si záštitu nad intifádou a získat vliv na její organizaci, jeho postavení nezpochybnitelné autority palestinského hnutí odporu pomalu vyvstávala výzva v podobě mladých a populárních vůdců povstání na okupovaných územích. Ani nový mezinárodní kontext °Arafátovi nepřál. Diplomatická i hmotná podpora z bývalého východního bloku přestala proudit a otevřené stranění Iráku v první válce v Zálivu v letech 1990-91 přineslo společně s další diskreditací OOP také zastavení přísunu finančních příspěvků z ropných monarchií. OOP projevovala tendenci k ústupu z maximalistických pozic už v průběhu 80. let. Nyní byla dohoda s Izraelci pro °Arafáta jedinou možností, jak zabránit definitivní izolaci a finančnímu bankrotu.³

Madridské mírové konference započaté 30. října 1991 pod patronací USA a SSSR ani následných kol na ní navazujících bilaterálních rozhovorů ve Washingtonu, které probíhaly v letech 1992-1993, se OOP zúčastnit nemohla. Palestinci přijeli v rámci spojené jordánsko-palestinské delegace a byli zastoupeni předními osobnostmi ze Západního břehu a Pásmu Gazy – Hajdarem °Abd aš-Šáfim, Fajsalem al-Husajním, Sá'ibem °Urajqátem a Hanán °Ašráwíovou. °Arafát s nimi byl v nepřetržitém kontaktu. Protože si chtěl vynutit zapojení OOP – izraelská dohoda s představiteli okupovaných území by mohla ohrozit jeho ambice hrát v palestinském národním hnutí dál hlavní roli a obejít kauzu, za kterou OOP desetiletí bojovala – instruoval je postupovat tak, aby se washingtonská jednáníablokovala.⁴ V záloze měl paralelní sérii tajných rozhovorů v norském Oslu – za Palestince je vedl Ahmad Quraj°a (Abú °Alá'), z Tunisu navigovaný °Arafátem a Mahmúdem °Abbásem (Abú Mázin). Průlom byl ohlášen v srpnu 1993: Rabinova vláda a °Arafátova OOP se vzájemně uznaly a stanovily rámeček postupného řešení konfliktu.

Nebyla to náhlá ideová proměna, nýbrž neudržitelnost dosavadní situace a pragmatická kalkulace co dovedlo oba aktéry k dohodě. Pro Rabina představovala šanci setřást hlavní část odpovědnosti za pacifikaci radikálně protiizraelských složek palestinské společnosti a předání kontroly nad Palestinci oslabenému °Arafátovi, který byl ochoten k dalekosáhlým a dříve nemyslitelným ústupkům, pro něj bylo přijatelnější než ponechat je rozvášněným aktivistům

³ Rubin, 1999, s. 10; Ghanem, 2001, s. 20, 137-138; Rubin, 2003, s. 127; Beck, Martin: *Prospects for and Obstacles to Achieving a Viable Palestinian State*. Bir Zeit University, Bir Zeit 2004, s. 39-40.

⁴ Rubin, 2003, s. 128; Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 100-102.

intifády nebo posilujícím islamistům.⁵ °Arafátovi nabízela možnost vymanit se z existenční krize a udržet si – za cenu oficiálního zřeknutí se snahy o zničení Izraele – hýčkanou auru toho, kdo nakonec zajistí Palestincům nezávislý stát.

Deklarace principů dočasné samosprávy,⁶ tzv. první dohoda z Osla, slavnostně podepsaná Mahmúdem °Abbásem a Šimonem Peresem 13. září 1993, předpokládala vznik dočasné Palestinské autonomní správy (PA, *as-Sulta al-wataníja al-filastíníja*) pro přechodné období pěti let završené jednáním o konečném statusu založeném na implementaci rezolucí RB OSN 242 a 338 a zahrnujícím problematiku Jeruzaléma, palestinských uprchlíků, židovských osad, hranic, bezpečnostního uspořádání a dalších otázek společného zájmu. V první fázi – do šesti měsíců – mělo dojít k izraelskému stažení z větší části Pásma Gazy a z Jericha ('Aríhá). Jeho uskutečněním měla vznikající PA převzít otázky vzdělání, kultury, zdravotnictví, sociální péče, přímých daní a turismu v těchto oblastech. Za účelem zajištění veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na samosprávných územích měla být zřízena palestinská policie. Starost o vnější bezpečnost, bezpečnost židovských osad a kontrolu nad neobydlenými oblastmi okupovaných území si ponechával Izrael. Samospráva měla mít formu volené zastupitelské palestinské „Rady“, jejíž pravomoci a legislativní a exekutivní autoritu měly upřesnit další dohody. Rozhovory o konečném statusu měly být zahájeny do dvou let.

Fázový harmonogram *Deklarace principů* se začal naplňovat na jaře 1994. Koncem dubna byl dojednáán Pařížský protokol upravující ekonomické aspekty samosprávy⁷ a 4. května navázal v Káhiře podpis dohody o podrobnostech stažení z Gazy a Jericha.⁸ Mělo se realizovat do tří týdnů. Administrativa samosprávy měla sestávat z 24 členů a měla vykonávat legislativní, exekutivní a soudní pravomoci v oblastech převedených na ni ustanoveními *Deklarace principů* a *Dohodou o předběžném přesunu pravomocí a odpovědnosti*, která byla podepsána v srpnu 1994. Obě strany se zavazovaly bránit útokům pocházejícím z území pod jejich kontrolou. Od 4. května 1994 se také začalo počítat přechodné pětileté období.

Jericho bylo předáno 13. května a většinu Pásma Gazy (asi 70%) Izraelci opustili o čtyři dny později. Na konci května vznikla v Tunisu Palestinská národní správní rada, která se měla o autonomní území starat do zvolení zastupitelského orgánu. Její předseda °Arafát dorazil do Gazy 1. července a 5. července se rada v Jerichu oficiálně ujala svých pravomocí.

⁵ O Rabinově rozhodnutí pro dohodu s OOP např. Makovsky, David: *Making Peace With the PLO: Rabin Government's Road to the Oslo Accord*. Westview Press, Washington 1995.

⁶ *Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements*. Všechny dokumenty uvedené v poznámkovém aparátu této kapitoly jsou převzaty z <http://www.mfa.gov.il/mfa/peace%20process/reference%20documents/> a <http://www.jmcc.org/peace/agreements/>

⁷ *Protocol on Economic Relations between the Government of Israel and the PLO*.

⁸ *Agreement on the Gaza Strip and the Jericho Area*.

Další územní a administrativní rozšíření zaznamenala samospráva v rámci druhé fáze procesu roku 1995. Vyjednávačům se nejprve podařilo dospět k dohodě o předání civilních pravomocí v nových sektorech: 27. srpna byl signován *Protokol o dalším převodu pravomocí a odpovědnosti*⁹ na palestinské úřady. Tentokrát šlo o sféru zemědělství, obchodu a průmyslu, pojištění, práce a pracovních sil, místních záležitostí, poštovních služeb, paliva a statistik. Dne 28. září 1995 následoval ve Washingtonu podpis klíčové *Dočasné dohody o Západním břehu a Pásmu Gazy*¹⁰, tzv. druhé dohody z Osla. Její první část upravovala strukturu orgánů samosprávy. Tu měla tvořit „Rada“ (či „Palestinská rada“) a samostatně zvolený předseda (ra'is) výkonné složky této Rady. V co nejkratší možné době po stažení Izraele a nejpozději do ledna 1996 měly být v předaných palestinských sídlech na Západním břehu, v Pásmu Gazy a ve Východním Jeruzalémě uspořádány svobodné a demokratické volby Rady i ra'ise. Jejich funkční období nemělo přesáhnout pět let od podpisu dohody Gaza-Jericho. Rozdělení moci bylo pojednáno poněkud vágně. Rada měla mít 82 (ve skutečnosti to pak bylo 88) členů a měla disponovat zákonodárnými i výkonnými pravomocemi ve svěřených oblastech. Pro samosprávu měla vypracovat Základní zákon. Exekutiva měla být složena z členů Rady (mohlo do ní být navrženo i několik osob z vnějšku, pokud jejich počet nepřevyšoval dvacet procent) vybraných ra'isem a schválených Radou. Ra'is měl mít vedle své exekutivní odpovědnosti také právo iniciovat návrhy zákonů, podepisovat zákony přijaté Radou a samostatně vydávat sekundární legislativu. Druhá část dohody se týkala územního aspektu. Západní břeh byl rozdělen do tří zón. Do zóny A spadalo šest velkých palestinských měst (Džanín, Túlkarm, Nábulus, Qalqílija, Betlém a Rámalláh, celkem asi 3% ZB) a Palestinci v ní měli mít plnou civilní i bezpečnostní autonomii. Zóna B zahrnovala menší palestinská města a vesnice (25% ZB) a přecházela pod samosprávu v civilních záležitostech, zatímco kontrolu bezpečnosti si ponechali Izraelci. Obě tyto zóny měly být předány do palestinských voleb. Zbytek Západního břehu (přes 70%) byl označen jako zóna C a zůstal pod plnou správou Izraele. Části této zóny, které nespádaly do kategorie problematiky konečného statusu (tj. kromě židovských osad a tzv. vojenských zón), pak měly být předány ve třech fázích do 18 měsíců od palestinských voleb.

Brzy po izraelském stažení ze zón A a B se začalo schylovat k vážné krizi. Po Rabinově tragické smrti a vlně sebevražedného palestinského teroru, která na jaře následujícího roku zaplavila Izrael, slavila v květnu 1996 volební vítězství izraelská pravice. Nový premiér Netanjahu vystupoval jako principiální odpůrce stávající podoby mírového procesu a dalšího

⁹ *Protocol on Further Transfer of Powers and Responsibilities.*

¹⁰ *Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and Gaza Strip.*

území se nemínil vzdát z důvodů bezpečnostních i ideologických. Přes mimořádně napjaté vztahy způsobené kromě jiného i hysterií kolem otevření tunelu pod Chrámovou horou s muslimskými svatyněmi či demonstrativním rozšiřováním osad v okolí Jeruzaléma byly ale i za jeho vlády uzavřeny dvě důležité dohody. Ze 17. ledna 1997 pochází Hebronský protokol, který otevřel cestu pro izraelský odchod z 80% Hebronu (al-Chalíl), posledního velkého palestinského centra, které dosud zůstávalo mimo samosprávu. Po dlouhých měsících odmítání zavázat se k jakýmkoli dalším ústupkům pak Netanjahu 23. října 1998 pod tlakem americké administrativy přistoupil na podpis *Memoranda z Wye River*.¹¹ Obřadnost úvodních odstavců předchozích dohod tu střídá technický jazyk s primárním důrazem na bezpečnost. Netanjahuovým vyjednavacům se podařilo prosadit zásadu podmiňující jakékoli rozšíření samosprávy izraelským vyhodnocením toho, jak palestinská strana bojuje s terorismem. Podle Memoranda mělo 13% ze zóny C přejít pod samosprávu (z toho 1% do zóny A a 12% do zóny B). Na 3% tohoto prostoru měla být zřízena přírodní rezervace s limity pro palestinskou výstavbu. Současně mělo být 14,2% zóny B převedeno do zóny A. Vše se podmiňovalo uspokojivou bezpečnostní spoluprací a komplexním, soustavným a efektivním bojem PA proti terorismu a jeho infrastruktuře. Obě strany se také dohodly na nutnosti dokončit jednání o výstavbě přístavu a otevření letiště v Gaze stejně jako o zřízení koridorů mezi Pásmem Gazy a Západním břehem. Izraelská vláda ale platnost Memoranda už 20. prosince 1998 pozastavila.

Nový impuls dal mírovému procesu až Netanjahuův nástupce Ehud Barak. Prvním krokem bylo *Memorandum o implementaci nesplněných závazků z předchozích dohod a obnovení rozhovorů o konečném statusu*,¹² podepsané 4. září 1999 v Šarm aš-Šajchu. Stanovovalo třífázový harmonogram předání území, které Palestincům slibovala dohoda z Wye River. Už na 5. září byl naplánován transfer 7% ze zóny C do zóny B, 15. září měl následovat přesun 2% ze zóny B do zóny A a 3% ze zóny C do zóny B a konečně 20. ledna 2000 předání 1% ze zóny C do zóny A a 5,1% ze zóny B do zóny A. Nejpozději 13. září 1999 měla znovu začít jednání o konečném statusu. Jejich výsledek měl být znám přesně do roka. Od 1. října měl být zahájen provoz jižního koridoru a výstavba přístavu v Gaze. Nejdůležitější bezpečnostní požadavky adresované palestinské straně zůstaly zachovány.

Od 21. března 2000, kdy se podařilo dokončit třetí fázi stažení, do propuknutí intifády al-Aqsá 28. září téhož roku se PA těšila svému největšímu rozsahu. Kontrolovala 70% Pásmo Gazy a 40% Západního břehu (11,1% v rámci zóny A s plnou civilní i bezpečnostní odpovědností a 28,9% v rámci zóny B, kde se o bezpečnost staral Izrael) a pod svou jurisdikcí

¹¹ *The Wye River Memorandum.*

¹² *The Sharm el-Sheikh Memorandum.*

měla více než 98% jejich palestinských obyvatel. Musela se ale vyrovnávat s řadou omezení, které ji činily všestranně závislou. Neměla suverénní kontrolu nad přírodními zdroji včetně vody a půdy ani nad vnějšími a vnitřními hranicemi. Území, které spravovala, postrádalo teritoriální integritu. Izraelská armáda jej protkala sítí bezpečnostních bariér a kontrolních stanovišť, které Palestincům ztěžovaly pohyb a oddělovaly jejich sídla od Izraelců i sebe navzájem.¹³ Také palestinský kontakt s vnějšími trhy zajišťoval Izrael. Závislost ekonomického přežití PA na židovském státě je patrná ze skutečnosti, že přes 40% příjmové stránky palestinských rozpočtů tvořily poplatky, které pro samosprávu vybíral Izrael.¹⁴

Až dosud postupovalo vše navzdory hořkým okamžikům kupředu. Zlomový moment, který naplnil předpovědi skeptiků, přišel v červenci 2000, když summit v Camp Davidu poprvé otevřel otázky konečného statusu. Naplno se zde projevila zásadní slabina celého mírového procesu – otevřený konec umožňující naprosto odlišné interpretace toho, kam má směřovat. Barak byl ochoten přistoupit na to, aby Palestincům připadlo Pásmo Gazy a 91% Západního břehu (zbylou část zahrnující většinu židovských osad by Izrael anektoval), suverenita nad muslimskou a křesťanskou čtvrtí Starého města a arabskými předměstími Východního Jeruzaléma a správa – nikoli svrchovanost – nad muslimským posvátným okrskem na Chrámové hoře. Uprchlíci by se mohli usídlit na palestinských územích a konflikt měl být prohlášen za definitivně uzavřený. Z izraelské strany to byla nabídka, která se velmi pravděpodobně nebude opakovat. ^oArafát ji přesto akceptovat nedokázal. Po krachu summitu se ujalo vysvětlení, že celoživotní terorista byl v okamžiku pravdy přinucen odhalit záměr zničit Izrael lavinou uprchlíků a odmítnutím kompromisu jasně ukázat, že nikdy nebyl partnerem, jemuž by šlo o mír.¹⁵ Z ^oArafátova pohledu ale kompromisy nezačínaly v Camp Davidu. V jeho očích už Palestinci svůj historický ústupek učinili – v roce 1993 uznáním izraelského práva na existenci v hranicích z roku 1967. Během Oslo procesu ^oArafát skutečně nikdy nepřipustil, že by se Palestinci měli spokojit s něčím menším než palestinským státem na celém Západním břehu a v celé Gaze s celým Východním Jeruzalémem jako hlavním městem pod plnou palestinskou suverenitou, a čas od času hrozil, že nepodaří-li se k tomuto cíli dospět jednáním, možnost obnovení ozbrojeného boje zůstává otevřená. Jeho smysl pro taktický pragmatismus narazil na limity, když byl konfrontován s požadavkem vzdát se jednou provždy nároků v nejmotivnějších aspektech, které definovaly palestinský národní

¹³ Khan (ed.), 2004, s. 1-2. Rubin, 1999, s. 2.

¹⁴ Siegman, Henry (ed.): *Strengthening Palestinian Public Institutions: Executive Summary – Report of an Independent Task Force*. CFR, New York 1999, s. 4. O ekonomických aspektech mírového procesu a negativních dopadech některých z nich podrobně Khan (ed.), 2004. Stejnou problematiku sleduje i Sara Roy – viz seznam literatury.

¹⁵ Např. Rubin, 2003. Stejnou myšlenku zastává i D. Ross.

étos i [°]Arafáta samého. Práh definitivní tečky bez suverenity nad Jeruzalémem a minimálně symbolického uznání práva na návrat nebyl [°]Arafát schopen mentálně překročit. Nad pragmatikem zvítězil revolucionář a palestinský vůdce dal přednost osudové konfrontaci.

Míra [°]Arafátova aktivního podílu na rozpuštění intifády al-Aqsá je dodnes předmětem sporů. Izrael dokazoval, že povstání plánovalo a řídilo vedení samosprávy.¹⁶ Ignorovat ale nelze ani roli ostatních palestinských frakcí a autenticitu frustrace palestinské společnosti: blokády palestinských území, s nimi související špatná hospodářská situace i pokračující kolonizace dlouhodobě snižovaly důvěru v izraelskou ochotu dovolit vznik plnohodnotného a životaschopného palestinského státu.¹⁷ [°]Arafát pravděpodobně zamýšlel vyvolat řízené a rozsahem omezené násilí, které by donutilo Izrael k dalším ústupkům. Podcenil ale zbylé aktéry na palestinské scéně i tvrdost izraelské reakce a v průběhu povstání ztratil nad děním kontrolu. Intifáda přerostla ve špinavou válku brutálních teroristických útoků proti civilistům na jedné straně a tvrdých odvetných opatření s prvky kolektivních trestů na straně druhé.¹⁸ Když se palestinské frakce začaly předhánět v sebevražedných atentátech v nitru Izraele, premiér Šaron odpověděl způsobem hraničícím se systematickou likvidací samosprávy. Během operace Obranný štít na jaře 2002 se izraelská armáda vrátila do palestinských měst a zahájila časově neomezenou reokupaci palestinských území. Většina autonomních institucí ztratila schopnost normálně fungovat, budovy ministerstev, policejních stanic i dalších úřadoven se staly terčem razií, zasažena a poničena byla i civilní infrastruktura. Bezpečnostní plány, které měly ukončit boje a obnovit důvěru v dialog, ztroskotaly stejně jako mezinárodní projekt „cestovní mapy“ k palestinskému státu. Šaronova vláda se rozhodla k jednostrannému „odpoutání se“ od Palestinců. Mělo spočívat v úplném stažení armády a osadníků z Pásmu Gazy – uskutečnilo se v srpnu a září 2005 – a částečném přeskupení izraelské přítomnosti na Západním břehu tak, aby velké bloky osad a bezpečnostní zóny zůstaly součástí židovského státu. Plán, ke kterému se oficiálně hlásí střed a relevantnější část levice izraelského spektra, činí pravděpodobnou hranicí jakékoli možné palestinské entity bezpečnostní bariéru, kterou Izrael staví na Západním břehu, a vznik nezávislého životaschopného palestinského státu implicitně odkazuje do roviny nereálna. Palestinská samospráva tak v současnosti vládne uzavřenému a znepokojující symptomy jevícímu Pásmu Gazy a izolovaným ostrůvkům na Západním břehu, kde si izraelská armáda vyhrazuje právo vojenských operací.

¹⁶ Rubin, 2003, s. 202-205.

¹⁷ Lze se setkat i s názorem, že palestinský vůdce, tak jako mnohokrát v životě, prostě jen nasedl na vlnu a nechal se nést. Zastánci tohoto pohledu obvykle soudí, že [°]Arafát ani žádná z palestinských skupin násilí předem neplánovaly, víceméně spontánního výbuchu ale využily k rozpoutání povstání, které se nakonec stalo prostředkem jejich vlastního mocenského boje. Blíže např. Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 155-166.

¹⁸ Čejka, Marek: *Izrael a Palestina*. Centrum strategických studií, Brno 2005, s. 220-221.

II. Ideologický vklad: Systémové a antisystémové politické proudy

Palestinský politický aktivismus se od doby, kdy s ofenzívou panarabismu a revolučního arabského socialismu ustoupily ze scény mocné tradiční rody – za britského mandátu soupeřily o vliv v Palestině zejména konkurenční klany Husajní a Našášíbí – rozvíjel v rámci tří politicko-ideologických proudů: historicky dominantního sekulárně nacionalistického, postupně marginalizovaného sekulárně marxistického a sílícího islámského. Palestinská samospráva byla dílem prvního z nich, zbylé dva odmítly její legitimitu a do legislativních voleb v roce 2006 působily jako oboustranná asymetrická antisystémová (a později vněsystémová) opozice.

Architekta a do nedávna rozhodujícího činitele palestinské samosprávy představovala hlavní síla sekulárního nacionalismu, hnutí Fatah (obrácený akronym pro *Harakat at-tahrír al-watání al-filastíní*, Hnutí palestinského národního osvobození; označuje „vítězství“ nebo „dobytí“). V roce 1957 jej v Kuvajtu za podpory místních palestinských rezidentů, většinou uprchlíků, kteří prošli studií v Káhiře, založil Jásir [°]Arafát. Ideová výbava hnutí nepředstírala intelektuální hloubku: smyslem jeho existence bylo osvobození Palestiny cestou ozbrojeného boje. Fatah nepromýšlel koncepci vládnutí, neidentifikoval se s konkrétní představou té či oné společensko-politické formy, jeho definicí byl zápas za odčinění palestinské „katastrofy“ (an-Nakba) ztotožněné se vznikem Izraele. Roku 1969 hnutí ovládlo OOP. [°]Arafát jako nový předseda jejího výkonného výboru zahájil přeměnu organizace z poddajného nástroje arabských vlád v základnu nezávislého palestinského nacionalismu oddaného protiizraelské guerile.¹ Fatah se soustředil na záškodnickou a teroristickou činnost, propagandu a mobilizaci nacionálně orientovaných Palestinců na Západním břehu a v Gaze, které Izrael nedávno obsadil. S množícími se porážkami se ale vedení militantního hnutí začalo přiklánět k většímu pragmatismu. S výjimkou Fárúqa Qaddúmiho, dlouholetého muže číslo dvě², který se odmítl vzdát nekompromisního postoje, nakonec Fatah oficiálně podpořil mírový proces.

S [°]Arafátem v čele a širokou popularitou, jíž se těšilo u generace první intifády, mělo hnutí všechny předpoklady stát se predominantní složkou jakéhokoli systému, který by byl na palestinských územích ustaven. Skutečnost, že se zbylé dva proudy rozhodly na projektu samosprávy neparticipovat a vydaly se cestou antisystémové opozice, ale vytvořila situaci,

¹ Historii OOP, jejímu osamostatnění, militarizaci a vnitřnímu vývoji palestinského hnutí včetně role Fatahu i jeho vztahu k ostatním frakcím se podrobně věnuje Rubin, Barry: *Revolution Until Victory? The Politics and History of the PLO*. Harvard University Press, Cambridge 1994; Sayigh, Yezid: *Armed Struggle and the Search for State: The Palestinian National Movement, 1949-1993*. Oxford University Press, New York 1997.

² Po [°]Arafátově smrti v roce 2004 se Qaddúmi stal generálním tajemníkem Fatahu.

v níž se Fatah ocitl v roli jediného relevantního systémového subjektu účastnícího se formování a udržování autonomních struktur. Po volbách v roce 1996, které ostatní frakce bojkotovaly, Fatah a jeho stoupenci kandidující jako nezávislí zcela ovládli Palestinskou legislativní radu. Hovořit o tuhém parlamentním monolitu, který se omezuje na disciplinované plnění direktiv předsedy [°]Arafáta, by ale neodpovídalo realitě. Fatah nebyl rigidním blokem svázaným neměnným ideologickým krédem, spíše šlo o volnou platformu, na níž se střetávaly partikulární mocenské zájmy osobní, regionální, generační i ideové povahy, které mohl [°]Arafát v případě potřeby rozehrávat proti sobě. Jako jeden z nejvýznamnějších antagonismů uvnitř hnutí je často zmiňováno napětí mezi „starou gardou“ a mladými aktivisty intifády.³ Na jedné straně navrátilci z exilu, kteří obsadili významné funkce aniž by se zajímali o skutečné problémy obyvatelstva, jemuž vládli, dávali přednost autoritářským praktikám a konspirativnímu způsobu rozhodování, na jaký byli zvyklí z revolučních dob, a na mladší kolegy ze Západního břehu a Gazy pohlíželi s despektem, na druhé straně populární vůdci povstání, kteří chápali potřeby obyčejných Palestinců, a odsunuti do pozadí žádali větší otevřenost, průhlednost a demokratizaci systému. Toto rozdělení má reálný základ (potvrzuje ho mj. existence frakce kolem Marwána Barghúthího, která se před volbami v roce 2006 téměř odtrhla), svou roli ale sehrávaly i další faktory. Ahmad Quraj[°]a, člen nejužšího okruhu navrátilců, který se cítil odstaven od podílu na exekutivě, podpořil jako předseda legislativní rady množství liberálních návrhů, které se snažily vyvážit vliv [°]Arafátova rozhodovacího centra; naopak mnohé mladší ambiciózní osobnosti, které si pod [°]Arafátovou ochranou dokázaly vybudovat vlastní mocenskou základnu (Muhammad Dahlán a Džibríl Radždžúb jako velitelé bezpečnostních složek), nebo se dostat mezi nekonečný zástup ra'isových poradců (Muhammad Rašíd, Sáb [°]Urajqát), proti [°]Arafátovu stylu vládnutí dlouho nic nenamítaly.

Přestože se [°]Arafát mohl spolehnout, že apely na potřebu zachovat semknuté řady a v dobách těžkých jednání s Izraelem nepodkopávat autoritu vedení, se mu nakonec podaří otupit jakoukoli kritiku, Fatahem kontrolovaný legislativní sbor byl vedle nevládních organizací nejvýznamnějším hlasem vnitřní opozice proti hromadění moci v rukou ra'ise a jeho okolí. Palestinská legislativní rada vypracovala návrhy, které se mohly stát právní základnou relativně demokratického a na arabské poměry značně liberálního systému. Stěží to ale byl výsledek programového úsilí, které by se opíralo o ideály hnutí. Ačkoli se Fatah hlásil k myšlence sekulárního demokratického státu, vždy byl více stranou moci než správcem

³ Shikaki, Khalil: *Palestinians Divided*. In: *Foreign Affairs*. Vol. 81, No. 1, January/February 2002. Rubin, 1999, s. 17-18, 88-89 a Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 3-6 toto rozdělení mírně relativizují.

hodnot. Příslušnost k hnutí slibovala možnost být vtažen do vládnoucích struktur, získat vlivné pozice v administrativním aparátu bez zásluhy kvalifikace, opatřit si přístup ke zdrojům (prostředky z mezinárodní pomoci počínaje a platy členů bezpečnostních složek konče), zajistit si beztrestnost. Notorická zkorumpovanost, nekompetentnost, neodpovědnost a arogantnost vyšších i středních kádrů hnutí byla pověstná. Fatah byl klasickým nositelem autoritářského klientelismu sekulárních elit arabského světa. Jeho vnitřní nejednota hraničící s anarchií, roztržičnost pramenící z personalizovaných a frakčních mocenských bojů, které jsou pozůstatkem ^cArafátovy politiky rozděl a panuj, kupování loajality a ideová vyprázdněnost mohly přispívat k pragmatismu a „umírněnosti“ hnutí, v konfrontaci s ideově soudržnou, odhodlanou a pro mnohé Palestince důvěryhodnější islámskou opozicí ale nemohou být výhodou.

Historicky druhou nejsilnější složku OOP tvořily frakce krajně levicového marxistického sekulárního proudu. Reprezentovala je Lidová fronta pro osvobození Palestiny (*al-Džabha aš-šá**ʿ**bija li-tahrir Filastin*), Demokratická fronta pro osvobození Palestiny (*al-Džabha ad-dimúqrátija li-tahrir Filastin*) a menší odštěpené formace.⁴ LFOP vznikla v roce 1967 pod vedením George Habaše jako marxistická odnož panarabského revolučně-socialistického Hnutí arabských nacionalistů. V roce 1969 od ní Nájif Hawátma odtrhl méně militantní a intelektuálněji zaměřenou DFOP. Obě skupiny zastávaly radikálně protiizraelský (šířeji „protiimperialistický“) postoj a zvláště LFOP nechvalně proslula akty mezinárodního teroru. Jejich cílem byla beztřídní „lidová“ Palestina s rovnými právy pro Židy i Araby.⁵ Když začal Fatah revidovat vztah OOP k Izraeli, LFOP se dočasně stáhla z jejich výkonných orgánů. V případě DFOP převážilo zmiřňování stanovisek, mírový proces z Osla ale nakonec obě frakce odmítly jako zradu principů prosazenou Fatahem bez ohledu na názor partnerů v OOP. Habaš i Hawátma s diasporním aparátem svých organizací se rozhodli palestinskou samosprávu bojkotovat a jejich vliv se snížil na minimum. Teprve roku 1999 ve snaze předejít úplné izolaci navázali s vedením samosprávy „národní dialog“, který jim měl zajistit účast na jednáních o konečném statusu.⁶ Během druhé intifády byly jejich skupiny členy aliance

⁴ K levé části spektra palestinského hnutí lze přiřadit i několik bezvýznamných skupin kontrolovaných syrskými a iráckými ba**ʿ**thisty. Tyto sice zůstávají členy OOP, na palestinských územích jsou ale prakticky bez vlivu.

⁵ Ghanem, 2001, s. 15.

⁶ V roce 2000 vystřídal Habaše na postu generálního tajemníka LFOP Abú ^cAlí Mustafá. Tomu bylo v roce 1999 na základě dohody mezi ^cArafátem a Barakem dovoleno vrátit se na palestinská území. V srpnu 2001 byl v Rámalláhu zabit izraelskou raketou a v čele LFOP ho nahradil Ahmad Sa**ʿ**adát, kterého samospráva držela pod izraelským tlakem od roku 2002 ve vězení. V březnu 2006 byl z věznice v Jerichu unesen do Izraele.

Národních a islámských sil⁷, účastnily se káhirských rozhovorů o společné národní strategii a v roce 2006 se přes nulové vyhlídky na výraznější úspěch zapojily do volebního klání.

Vedle obou dogmatických front existovaly na palestinských územích i levicové strany, které na projektu samosprávy přijaly účast a v 90. letech se posouvaly směrem ke středu politického spektra. Strana palestinského lidu (*Hizb aš-ša^ʿb al-filastíni*), v letech 1982-1991 známá jako Palestinská komunistická strana, vždy disponovala větším vlivem na palestinských územích než v diaspoře. K OOP se připojila v roce 1987 a za první intifády pomáhala s mobilizací místních svépomocných spolků. Pod vedením Bašíra Barghúthího opustila revoluční vize, začala se prezentovat jako pragmatická demokratická strana socialistické orientace a přivítala mírový proces. Barghúthí se nechal koptovat do první ^ʿArafátovy vlády jako ministr průmyslu. Jeho jmenovec a nástupce ve vedení Mustafá Barghúthí ze strany v roce 2002 odešel (nahradil ho Bassám as-Salhí) a spolu s Hajdarem ^ʿAbd aš-Šáfim založil Palestinskou národní iniciativu (*al-Mubádarat al-watanija al-filastíniya*), která se snaží profilovat jako demokratická alternativa autoritářskému Fatahu i fundamentalistickému Hamásu. Je tvořena sekulárními intelektuály a opírá se o sektor nevládních organizací. Žádala rozsáhlé demokratizační reformy, prostor pro rozvoj občanské společnosti a sjednocení všech palestinských frakcí na společném národním programu, který by byl prostředkem k dosažení nezávislého státu a ukončení stavu nerespektování zákonnosti na palestinské scéně.⁸ Mustafá Barghúthí na sebe mj. upozornil solidním výsledkem v prezidentských volbách v roce 2005, kdy skončil na druhém místě.

Z prostředí radikální levice vzešla i Palestinská demokratická unie (*al-Ittihád ad-dímúqrátí al-filastíni*, FIDA). Vznikla v roce 1991 odštěpením od DFOP, které přebrala většinu elektorátu na palestinských územích. Vedl ji Jásir ^ʿAbid Rabbú, stoupenec mírového procesu, který účinkoval v několika ^ʿArafátových vládách a stal se jedním z jeho nejbližších poradců. ^ʿAzmí Šu^ʿajbí, jediný zástupce strany v Palestinské legislativní radě, byl jako předseda rozpočtového výboru hlasitým zastáncem prohloubení kontroly zákonodárného sboru nad počínáním exekutivy. Po odchodu Jásira ^ʿAbid Rabbú v roce 2002 v důsledku vnitřních sporů je ale vliv strany mizivý.

Popularita levicových frakcí na palestinských územích v 90. letech rapidně poklesla. Proud, jehož síla v minulosti vypovídala mnohé o míře sekularizace palestinské společnosti, měl

⁷ Šlo o platformu, která měla demonstrovat jednotu palestinského odporu. Participovali na ní členové i nečlenové OOP: Fatah, Hamás, Islámský džihád, LFOP, DFOP, FIDA, Strana palestinského lidu, Fronta palestinského lidového boje, Palestinská fronta osvobození, Arabská fronta osvobození, Palestinská arabská fronta, Islámská strana národní spásy (Chalas), LFOP-HV a as-Sá^ʿiq.

⁸ <http://www.almubadara.org/new/etemplate.php?id=37>

problém překročit 5% hranici podpory.⁹ Přesto zůstal viditelný. Zatímco rigidní vedení negativisticky setrvalo v syrském exilu, levicoví aktivisté na Západním břehu a v Gaze možnost účastnit se veřejného života autonomie nezavrhli. Většina z nich se stylizovala do role umírněné promírové občanské opozice a svou činnost přenesla do humanitárních a vzdělávacích organizací nevládního sektoru.¹⁰ Na arabské prostředí velmi hustá síť nevládních organizací se stala hlasem kritiky autoritářského systému a jeho bilance lidských práv. S Palestinskou legislativní radou spolupracovala na formulaci návrhů zákonů a vystupovala jako advokát demokratizace. Významné jsou i její aktivity suplující neefektivní služby samosprávy.

Třetí proud operující v palestinském společensko-politickém prostoru představují skupiny politického islámu. Ty sice nemají zastoupení v OOP, v posledních dvou desetiletích ale islámské hnutí zapustilo v palestinské společnosti hluboké kořeny a sekulárnímu nacionalismu v něm vyrostla výzva, která pozvolna nabírá vrchu.

Mnohem méně vlivnou součástí tohoto proudu je Palestinský islámský džihád (příp. Hnutí islámského džihádu v Palestině, *Harakat al-džihád al-islámí fi Filastín*). Pod tímto názvem vystupovalo v minulosti několik skupin, u zrodu té nejvýznamnější stál na konci 70. let Fathí aš-Šiqáqí. Inspirací mu byly egyptské džihádistické kroužky sycené touhou po násilném revolučním zvratu, který „shora“ nastolí islámský řád.¹¹ Islámský džihád se nikdy nezabýval upevňováním svých pozic v palestinské společnosti a na své cestě za islámskou Palestinou jako jádrem budoucího chalífátu se omezoval na ozbrojený a sebevražedný teror. Od hlavního proudu sekulární OOP si zachovával odstup – daleko větší než jeho úspěšnější islámský konkurent – a i dnes se k politické účasti staví zdrženlivě. Vzhledem k absenci sociálních vazeb a komplexnějšího přístupu jeho popularita mezi Palestinci nepřesahuje 2%.¹² Od aš-Šiqáqího smrti v roce 1995 jej vede Ramadán Šalláh.

Nositelem autentičtější verze palestinského islamismu je hnutí Hamás (akronym pro *Harakat al-muqáwama al-islámíja*, Hnutí islámského odporu; označuje „nadšení“).¹³ Má

⁹ Friedman, Gil: *Political Beliefs and Preferences of People who Trust Fatah and People who Trust Leftist Factions: Analysis of Palestinian Public Opinion on Politics*. Jerusalem Media and Communication Centre, Jerusalem 2000, s. 12-13.

¹⁰ Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 142-145.

¹¹ Mendel, Miloš: *Náboženství v boji o Palestinu*. Atlantis, Brno 2000, s. 170-174.

¹² Friedman, Gil: *Popular Trust in Palestinian Islamic Factions: Analysis of Palestinian Public Opinion on Politics*. Jerusalem Media and Communication Centre, Jerusalem 2000, s. 10.

¹³ I díky aktuální atraktivitě problematiky politického islámu je k mání řada kvalitních prací o tomto hnutí. Z palestinských autorů se mu věnuje např. Zijád Abú Amrú (ve starší práci *Islamic Fundamentalism in the West Bank and Gaza: Muslim Brotherhood and Islamic Jihad*. Indiana University Press, Bloomington 1994.) či Chálid Hárúb (*Hamas: Political Thought and Practice*. Institute for Palestine Studies, Washington 2000.), mezi izraelskými odborníky např. Šaul Miš'al a Avraham Sela (*The Palestinian Hamas: Vision, Violence and Coexistence*. Columbia University Press, New York 2006.). V češtině dosud nejlépe Mendel, Miloš: *Náboženství v boji o Palestinu*. Atlantis, Brno 2000. Další tituly a články viz seznam literatury.

původ v nábožensky konzervativnějším prostředí Gazy, kde od egyptské okupace získávaly ohlas myšlenky Muslimského bratrstva. Jeho duchovním otcem a hlavním šířitelem ideových východisek Muslimských bratří v Palestině byl Ahmad Jásín. Tolerován izraelskou správou, která v 70. a 80. letech v touze nalézt hráz mobilizujícímu nacionalismu OOP podcenila zdánlivě nepolitickou činnost islámských agitátorů, on a sympatizanti vracející se ze studií v Egyptě po vzoru hlavního proudu Bratrstva trpělivě pracovali na výchově nové muslimské generace. V rámci islamizace „zdola“ rozmnožovali mešity a z islámských vzdělávacích a kulturních center, charitativních spolků a zdravotnických zařízení splétali sociální síť, na níž se obyvatelé Gazy mohli s důvěrou obracet. Na konci 80. let už na palestinských územích existovala nezávislá islámská subkultura a propuknutí intifády dalo impuls jejímu politickému vystoupení. V prosinci 1987 Jásín a šest jeho nejbližších spolupracovníků oficiálně založilo Hamás. O rok později byla publikována jeho charta.¹⁴ Jde o dokument fundamentalistického jazyka, který řadu analytiků dovádí k závěru, že Hamás přes veškerou nynější snahu ukázat lepší tvář nevykazuje předpoklady reformovatelnosti.¹⁵ Hnutí se v chartě definuje jako větev Muslimského bratrstva – specificky palestinská, ale zároveň přináležející ke globálnímu islámskému hnutí. Islám chápe jako zdroj svého světonázoru, životní styl a vodítka ve všech životních situacích a společenských rovinách. Palestinu vnímá jako posvátné dědictví svěřené muslimům do konce dní. Žádný z nich nemá právo zřici se její sebemenší části. Střet s Židy – o nichž se uvažuje v klasických antisemitských stereotypch – je pojímán jako součást odvěkého boje, který bude završen až s definitivním vítězstvím islámu. Na nacionalistickou OOP hnutí pohlíží s respektem a oceňuje její zásluhy, vymezuje se ale proti její světské linii a odmítá se stát její součástí, dokud nepřijme islám jako svůj vůdčí princip.

V souladu se svým krédem Hamás odsoudil mírový proces a bojkotoval volby v lednu 1996. Zároveň ale prokázal, že je vtažen do palestinské reality, dokáže ji zohlednit a je schopen taktického pragmatismu. Tak jako se vedení Fatahu (a ^cArafát především) často uchýlovalo k řeči náboženských symbolů, chtělo-li oslovit muslimské publikum, osvojil si i Hamás argumenty a rétoriku boje proti „sionistické okupaci“, když se snažil etablovat na celopalestinské scéně.¹⁶ Vůči PA volilo hnutí taktiku dialogu a výběrové spolupráce kombinovanou se zamítáním politické účasti a kritikou.¹⁷ Hamás nemohl připustit úspěch

¹⁴ K dispozici je i v českém překladu in: Introvigne, Massimo: *Hamás. Islámský terorismus ve Svaté zemi*. Vyšehrad, Praha 2003, s. 79-108.

¹⁵ Za mnohé např. Satloff, Robert (ed.): *Hamas Triumphant: Implications for Security, Politics, Economy and Strategy*. <http://www.washingtoninstitute.org/templateCO4.php?CID=232>. Staženo 20.11.2006. Přirozeně tento názor zastávají především izraelské protiteroristické experti.

¹⁶ O islamizaci nacionalismu a nacionalizaci islamismu v Palestině Litvak, Meir: *The Islamization of Palestinian Identity: The Case of Hamas*. Moshe Dayan Center, Tel Aviv University, Tel Aviv 1996.

¹⁷ Např. Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 114-115.

mírového procesu řízeného Fatahem a prostřednictvím brutálních sebevražedných útoků proti izraelským civilistům dělal vše, aby ho překazil, současně ale nehodlal se samosprávou vstoupit do konfrontace, která by navodila stav občanské války, za níž by se musel Palestincům zodpovídat, a spíše vyčkával, až se instituce sekulárního nacionalismu samy zdiskreditují natolik, že islámské hnutí bude moci palestinskou arénu ovládnout zcela přirozeně.¹⁸ Dvojí hru hrál s Hamásem i ^oArafát. Střídal fáze represivních zásahů, které měly uspokojit Izrael, s obdobími, kdy se snažil nabídkou kooptace zainteresovat islamisty na přežití svého systému. S tím mohl uspět u jednotlivců, Hamás jako celek čekal na chvíli, kdy bude moci proti Fatahu vystoupit jako rovnocenná síla.

Příležitost nabídl nové povstání. Intifáda al-Aqsá, která definitivně odnesla přízrak Osla, vytlačila popularitu Hamásu na dosavadní vrchol a iniciovala jeho sblížení se samosprávou. Hamás se stal součástí koalice Národních a islámských sil a zapojil se do „národního dialogu“, který palestinské frakce vedly od konce roku 2002 pod egyptskou patronací v Káhiře za účelem dosažení konsensu, který stanoví rámec pro formulaci jednotných národních požadavků. Islámský koncept dočasného příměří (hudna) bez uznání izraelské legitimacy umožnil Hamásu povystoupit z ideologické pasti a pro přítomný okamžik žádat to, o co oficiálně usilují i ostatní frakce včetně Fatahu: palestinský stát na územích, která Izrael obsadil v roce 1967. V tomto duchu také káhirská deklarace z března 2005 přislíbila podmíněčné příměří a Hamás přistoupil na politickou participaci v rámci institucí samosprávy výměnou za své budoucí začlenění do OOP.¹⁹ Ačkoli ho nelze dávat do příčinné souvislosti, tento posun byl doprovázen citelnými ztrátami. Cílené izraelské rakety připravily Hamás v letech 2002-2004 o několik klíčových osobností: militantní velitele ozbrojeného křídla Saláha Šihádu a Ibráhíma Maqadmá, relativně smířlivějšího Ismá^oíla Abú Šanába – který byl z vedoucích představitelů Hamásu asi nejlépe připraven připustit možnost, že palestinský stát *vedle* Izraele by mohl přinést *trvalejší* řešení²⁰ – duchovního vůdce Jásína a nakonec i jeho nástupce, radikálního ideologa ^oAbd al-^oAzíze Rantísího. Po jejich odchodu byl do čela hnutí zvolen exilový Chálid Miš^oal a na palestinských územích začala stoupat hvězda otevřenějšího a váhavě flexibilnějšího Ismá^oíla Haníji. Výsledek, ke kterému dovedl Hamás v legislativních volbách v lednu 2006, zároveň ukázal, že efektivita snah o násilnou likvidaci „infrastruktury“ společensky vkořeněného palestinského islamismu je více než omezená.

¹⁸ Rubin, 1999, s. 122-123; Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 146-150; *Hamas: Waiting for Secular Nationalism to Self-Destruct*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXIV, No. 95, Spring 1995, s. 81-88.

¹⁹ Text káhirské deklarace na <http://www.palestine-pmc.com/details.asp?cat=2&id=849>.

²⁰ Ben-Ami, Shlomo: *Scars of War, Wounds of Peace: The Israeli-Arab Tragedy*. Phoenix, London 2006, s. 335.

III. Utváření autonomních struktur v letech 1994-2004: Systém jednoho muže

1) Formování politického systému v období dominance Jásira ^oArafáta

První rok a půl řídila chod palestinské samosprávy na základě dohody Gaza-Jericho dočasná Palestinská správní rada. Pod předsednictvím Jásira ^oArafáta byla v květnu 1994 formálně delegována exilovou OOP. „Ministerské“ posty v ní obsadili ^oArafátovi spolupracovníci z exilu i osobnosti ze Západního břehu a Gazy.¹ Funkce se oficiálně ujala 5. července 1994 a výkon pravomocí v legislativní i exekutivní rovině realizovala prostřednictvím dekretů. Jejím primárním úkolem bylo dovést samosprávu k historicky prvním volbám národních palestinských orgánů.

Izraelsko-palestinská *Dočasná dohoda* ze září 1995 předpokládala vznik systémového hybridu s prezidentskými i parlamentními prvky.² Samospráva měla mít formu volené „Rady“ obdařené legislativní i exekutivní autoritou. Její výkonná složka měla být Radě odpovědná, v jejím čele měl ale stát samostatně zvolený předseda se silnými pravomocemi včetně dekretálních. Způsob, jakým předseda a Rada interpretovali své role a bojovali o uznání vlastní představy, se stal hlavním faktorem modelujícím palestinský politický systém v rovině formálních institucí.

Termín voleb Rady (budoucí Palestinská legislativní rada, PLR) a předsedy samosprávy byl po izraelském odchodu z hlavních palestinských sídel stanoven na 20. ledna 1996. Pro Izrael i ^oArafáta bylo důležité, aby vedení samosprávy získalo silný mandát, který mu umožní pokračovat v nastoupeném kurzu. Také palestinská opozice vnímala hlasování jako potvrzení legitimacy mírového procesu. ^oArafát se během podzimu 1995 usilovně snažil přesvědčit ji k účasti. Někteří představitelé Hamásu projevíli zájem³, radikálnější křídlo včetně exilového vedení ale prosadilo zamítavé stanovisko.

Volební zákon byl po dohodě s Izraelci schválen autonomní radou a vydán dekretem jejího předsedy v prosinci 1995. Za účelem „prezidentské“ volby byla palestinská území označena za jednotný volební obvod. Jásir ^oArafát v nich s 88,2% voličské podpory rozdrtil jedinou vyzývatelku, levicovou aktivistku Sámihu Chalílovou, která kandidovala jako nezávislá a získala 11,5% hlasů. Pro legislativní volby, které měly vybrat 88 členů PLR bylo území rozděleno na 16 obvodů (11 na Západním břehu a 5 v Pásmu Gazy), z nichž každému bylo

¹ Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 134.

² Khan (ed.), 2004, s. 143.

³ Několik členů hnutí v čele s Ismá'ilem Abú Šanábem dokonce iniciovalo vznik strany Chalas, pod jejíž hlavičkou měli islamisté kandidovat. Nakloněn volební účasti byl tehdy i současný premiér Hanija. O ^oArafátově jednání s Hamásem Rubin, 1999, s. 130-131.

přiděleno množství zástupců proporcionalně podle počtu obyvatel. Šest míst bylo rezervováno pro křesťany, jedno pro sektu samaritánů. Jednalo se o personalizovanou volbu většinovým systémem, každý volič měl tolik hlasů, kolik zákonodárců se volilo v jeho obvodu. Celkem se prezentovalo 672 kandidátů, většinou jako nezávislí. Jen relativně málo jich patřilo k aparátu OOP, nebo pocházelo z vlivných tradičních rodin. S výjimkou stížností na neúměrný prostor, jakého se v palestinských médiích dostávalo kandidátům Fatahu, proběhly volby regulérně a ke spokojenosti zahraničních pozorovatelů. Do volebních místností se dostavilo téměř 77% zaregistrovaných palestinských voličů (na Západním břehu dosáhla účast 73%, v Pásmu Gazy dokonce 87%). Výsledky nebyly překvapivé. Oficiální kandidáti Fatahu obsadili 55 křesel, jednoho zástupce získala FIDA a o zbytek se podělili nezávislí včetně islamistů a stoupců Fatahu, kterým ^cArafát odepřel svou záštitu.⁴

Ustavení PLR bylo prvním krokem k vytvoření formálních struktur palestinského politického systému. Vzhledem k převaze zákonodárců Fatahu nešlo předpokládat, že by z půdy nového sboru mohla působit důsledná opozice. Přestože stranická disciplína Fatahu nebyla výrazná a někteří jeho členové se nezdálo stavěli na stranu kritiků ^cArafátovy exekutivy volající po posílení vlivu PLR – jev, který byl neutralizován částí „nezávislých“, kteří vládní politiku horlivě podporovali – skutečně prodemokratičtí členové rady často pociťovali frustraci z reálné nemožnosti přimět ^cArafátův mocenský okruh k respektování zásady politické odpovědnosti.⁵ I tak ale legislativní orgán palestinské samosprávy přinejmenším v teorii důrazně odmítl postavení, které je parlamentním institucím prisuzováno v podstatné části arabského světa. PLR vzala svou roli vážně. Na prvním zasedání zvolila svým předsedou Ahmada Quraj^cu.⁶ V dubnu 1996 schválila své stanovy. Vytkla si v nich za úkol zajistit princip dělby a vyvažování moci: sama sebe definovala jako zákonodárnou složku s právem kontroly exekutivy. Vznášela nárok na možnost iniciovat a schvalovat návrhy zákonů, udělovat důvěru i vyslovovat nedůvěru vládě či jejím jednotlivým členům, interpelovat ministry, schvalovat rozpočet a navrhopvat jeho změny; strukturální a procedurální pravidla jejího fungování měla kopírovat praxi západních parlamentů a zasedání měla být otevřená veřejnosti.⁷ Další na řadě byl projekt ústavy pro přechodné období. V srpnu 1996 prošel návrh Základního zákona prvním čtením, ve třetím čtení byl odsouhlasen v říjnu 1997.

⁴ Oficiální výsledky na http://www.elections.ps/pdf/Results_election_1996.pdf. Podrobnější informace o volbách Ghanem, 2001, s. 87-102; Rubin, 1999, s. 27-28.

⁵ Rubin, 1999, s. 29-31; Khan (ed.), 2004, s. 145.

⁶ Quraj^ca patřil mezi ^cArafátovy kritické stoupence. Měl blízko k méně servilním a liberálněji smýšlejícím členům PLR, před otevřenou roztržkou s prezidentem dával ale přednost kompromisům. V souboji o post předsedy PLR porazil respektovanějšího ale vůči ^cArafátovi výrazně konfrontačnějšího Hajdara ^cAbd aš-Šáfiho.

⁷ Rubin, 1999, s. 31; Ghanem, 2001, s. 60-63; Brown, 2003, s. 99-100.

I do něj PLR vtělila liberální zásady právního státu, dělby a vyvažování moci, osobních svobod a občanských práv, parlamentní demokracie a pluralismu. Energicky také zahájila vyšetřování korupce a nekompetentního využívání prostředků z mezinárodní pomoci na některých ministerstvech.

PLR se snažila položit základy formálních struktur, vše podstatné se ale dělo na neformální úrovni. Jásir [°]Arafát přenesl v prvních dvou letech na půdu samosprávy způsob vlády, na jaký byl zvyklý z dřívějšíka.⁸ Spočívala v centralizaci moci a opírala se o loajální příslušníky exekutivy a bezpečnostních složek zodpovídajících se přímo prezidentovi. Nejdůležitějším fórem pro rozhodování byly schůzky „palestinského vedení“, na které [°]Arafát zval vybrané členy výkonného výboru OOP a ústředního výboru Fatahu, poradce a ministry kabinetu, předsedu PLR a šéfy bezpečnostních složek.⁹ S PLR se prezident o svou autoritu dělit nechtěl. Ačkoli dekretem z prosince 1995 jí oficiálně přiznával právo schvalovat legislativu a vládní sbor, v reálu nebyl s asertivním chováním nového tělesa srozuměn a svou vládu mu nehodlal podřizovat. Ponechával si kontrolu téměř nad vším. Jeho arbitrárnímu rozhodování podléhala exekutiva a prostřednictvím ní i soudní větev, která postrádala jednotný právní řád i odborníky. Uznávaný palestinský analytik a člen PLR Zijád Abú [°]Amrú charakterizoval styl jeho vládnutí jako „antitezi institucionalizace a konceptu dělby moci“¹⁰, který se pokoušela realizovat PLR. Tu [°]Arafát jednoduše ignoroval nebo obcházel. Základní zákon a další důležité návrhy, které legislativci schválili, ponechával bez podpisu a v neplatnosti. Vzorec interakce mezi ním a PLR byl neměnný: nespokojenci v PLR vznesli stížnost; nebylo-li zbytlí, [°]Arafát slíbil nápravu; ta se nedostavila ani po měsících a PLR nakonec ustoupila v obavě, že bude nařčena z ohrožování národní jednoty, na kterou je třeba dbát s ohledem na mírový proces.¹¹ Řada zákonodárců pak na situaci rezignovala a raději se nechala kooptovat do exekutivy.

Přes nedostatek efektu se PLR s prezidentem střetávala často. Ačkoli ve většině případů končila kapitulací, nebála se využívat nástrojů, k nimž se arabské parlamenty obvykle neuchylují: v oblibě měla rezoluce, interpelace a hrozby vyslovením nedůvěry. První příležitost demonstrovat nezávislý postoj se naskytlá, když [°]Arafát v červnu 1996 představil PLR svou druhou vládu (za první je považována jeho výkonná rada z let 1994-1996). Většina významnějších členů předchozího kabinetu zůstala na svých pozicích, sám [°]Arafát si vedle předsednictví podržel i důležitou funkci ministra vnitra. PLR varovala, že nebudou-li

⁸ Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 24; Ghanem, 2001, s. 137.

⁹ Rubin, 1999, s. 16; Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine ...*), s. 20; Khan (ed.), 2004, s. 144.

¹⁰ Cit. podle Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 131 a Rubin, 1999, s. 4.

¹¹ Rubin, 1999, s. 32.

vyslyšeny její výzvy k zákonnému zacházení s příslušníky opozice – šlo o několik set osob zadržovaných bez obvinění po sérii bombových útoků v Izraeli – a vyměnění někteří ministři, které podezírala z nehospodárného nakládání s přidělenými fondy, odmítne udělení důvěry. V předzvěsti budoucího schématu vláda důvěru s přehledem získala.¹² O rok později se PLR připomněla hrozbou nedůvěry znovu. Požadovala respektování rezolucí, prezidentův podpis na schválené legislativě včetně Základního zákona a nahrazení čtyř ministrů, které zpráva její vyšetřovací komise obviňovala z korupce a plýtvání. Dlouhé měsíce se kabinet neobtěžoval s odpovědí ani vysvětlením. Na konci roku 1997, když to vypadalo, že se v PLR skutečně schyluje k navrzení nedůvěry, zažehnal °Arafát nebezpečí slibem lepší spolupráce a žádostí o trpělivost. V srpnu 1998 rekonstruoval vládu. PLR předložil třicetičlenný kabinet – některé úřady byly povýšeny na ministersva – se všemi podezřelými ministry a několika dosud hlasitými kritiky z řad legislativů. Dva z kompetentnějších ministrů předešlé vlády, Hanán °Ašráwíová a °Abd al-Džawád Sálíh, účast v nové exekutivě na protest odmítli. PLR ji ale v srpnu posvětila.¹³

Podobný scénář se odvíjel při sporech o rozpočet. (Nepodepsaný) Základní zákon i zákon o rozpočtu z roku 1998 vyžadovaly, aby vláda předložila nejpozději dva měsíce před začátkem nového fiskálního roku návrh rozpočtu legislativě. Rok co rok přicházely návrhy do PLR s několikaměsíčním zpožděním. Rozpočtový výbor vydával kritické zprávy o nedostacích: návrhy nezahrnovaly zisky samosprávou řízených monopolů, finanční prostředky byly vynakládány na zbytečné projekty s nulovou návratností, zakázky byly přidělovány společností vlastněným vysoce postavenými osobami ve vládě, část příjmů i výdajů zůstávala mimo oficiální statistiky ministerstva financí a zacházelo se s nimi netransparentně. PLR na doporučení rozpočtového výboru žádala změny. Vláda provedla kosmetické úpravy, které se nijak nedotýkaly jádra problému, a PLR – někdy velmi rychle, jindy po bouřlivé diskuzi – za příslib budoucího splnění všech požadavků rozpočet podpořila.¹⁴

Sklon exekutivy jednat s PLR jako s podmíněně svéprávným orgánem, jehož činnost nesmí stát v cestě aktuálním potřebám ra'ise, se projevoval i v legislativním procesu. Z důležitých zákonů podepsal °Arafát bez obstrukcí a v relativně krátkém čase po jejich schválení v PLR pouze zákon o místních volbách z roku 1996 a zákon o místní správě z roku 1997.¹⁵

¹² Rubin, 1999, s. 32.

¹³ Celou kauzu detailně popisuje Brown, 2003, s. 111-114; také Rubin, 1999, s. 33; Jamal 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 31-32; okrajově Ghanem, 2001, s. 146; Khan (ed.), 2004, s. 159.

¹⁴ Každoročnímu přetahování o rozpočet se věnuje Brown, 2003, s. 117-125; méně podrobně Jamal 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 22-23; Ghanem, 2001, s. 145.

¹⁵ Rubin, 1999, s. 33. Navzdory platnosti obou zákonů byly volby do místních rad odkládány na neurčito. °Arafát z funkce ministra vnitra jmenoval guvernéry administrativních distriktů a prostřednictvím nich působil jako arbitr i v místních záležitostech. Jamal 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 137-138; Brown, 2003, s. 129-130.

Nepohodlný Základní zákon a zákon o nezávislosti soudnictví, který PLR přijala po konzultacích se zahraničními odborníky v roce 1998, dlouhodobě ignoroval. Prodlevami se exekutiva mj. snažila přinutit PLR ustoupit od znění, které jí nevyhovovalo. V případě zákona o nevládních organizacích předložilo ^cArafátovo ministerstvo vnitřní návrh, který občanské spolky podroboval tuhé centrální kontrole. Lobující zástupci nevládních sdružení dodali protinávrh, který občanskému sektoru ponechával široké pole působnosti. PLR schválila kompromisní podobu a když si stěžovala, že chybí pouze prezidentův podpis, exekutiva předložila další pozměňující návrhy, které nevládní organizace svazovaly ještě více. PLR ve snaze vymoci si alespoň platnost zákona – a s ním možnost legálního působení pro NGO – pozměněný návrh schválila, prezident jej podepsal a exekutivě se tak z větší části podařilo prosadit vlastní představu regulace nevládního sektoru.¹⁶

Ani oficiální platnost zákonů ale ještě nezaručovala jejich reálnou implementaci. Patrné to bylo zejména v otázkách, kterým mohl být přisouzen bezpečnostní význam. Protože nerozvinutá soudní větev podléhala kontrole ministerstva vnitřní, ^cArafát a jemu podřízené bezpečnostní složky mohly s právními normami nakládat podle momentálních zájmů; nehodící se nezávislá soudní rozhodnutí bezpečnostní orgány prostě nerespektovaly.¹⁷ Míra autonomie a vážnost soudní moci tak v palestinské samosprávě zaostávala ještě daleko za pozicí, jakou si dokázala vybudovat PLR.

Palestinský zákonodárný sbor představoval přes své složení spolu s občanskou opozicí součást proudu, který se snažil dodat rodícímu se palestinskému systému antiautoritářskou perspektivu. PLR otevřela legislativní tvorbu veřejné debatě a byla původcem konstituční představy blížící se více západnímu modelu než arabské tradici. V otázce jejího prosazení do praxe byla ale bezmocná. ^cArafátova exekutiva, která se bránila rozptylu moci, zdržovala aplikaci liberální legislativy a PLR v konfrontaci s živoucím symbolem palestinského hnutí většinou ustupovala.

2) Institucionální reformy a nucené přerozdělení moci

Volání po liberálně orientované politické reformě se na domácí palestinské scéně ozývalo už ve druhé polovině 90. let. Pocházelo od PLR, občanského sektoru, akademiků i politických analytiků. Jádrem vnitropalestinské debaty byla otázka, zda liberalizace představuje žádoucí vyvrcholení (a prozatím spíše překážku) nebo už předpoklad zisku palestinské státnosti.¹⁸

¹⁶ O celém procesu Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 55-58; Brown, 2003, s. 155-157.

¹⁷ Ghanem, 2001, s. 148-149; Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 37.

¹⁸ Rubin, 1999, s. 52-53.

Āarafátovi nahrával charakter mírového procesu: nejasné kontury vzdáleného konečného uspořádání mu dovolovaly užívat psychologickou zbraň argumentu, že zápas za palestinská práva pokračuje a štěpením jednoty spojeným s oslabováním jeho autority se snižují naděje na dosažení národní suverenity. Část diskutujících souhlasila dokazujíc, že dočasná centralizace je ve fázi formování státních struktur nezbytná k vytvoření pevných základů a politické stability a na budování otevřeného, plně demokratického systému bude čas, až se překlene složité období mírových jednání a Palestincům se dostane vlastního státu.¹⁹ Oponenti upřednostňovali opačný postup. Urychlená přeměna palestinské autonomie ve skutečně demokratickou, důvěryhodnou a odpovědnou politickou entitu se měla uskutečnit nezávisle na stupni rozvoje mírového procesu ještě před vyřešením permanentního statusu. Existence efektivní, otevřené a liberální samosprávy by podle nich nejen zlepšila životy Palestinců, ale také znesnadnila Izraeli obhajobu okupace.

V roce 1999 vypracovali dva mezinárodně uznávaní palestínští autoři Chalíl Šiqáqí a Jazíd Sajigh pod záštitou diplomatů a odborníků z USA a Evropy seznam doporučení, které měly samosprávě pomoci zreformovat vlastní instituce tak, aby se v ní mohl rozvíjet demokratický politický systém a pluralitní občanská společnost. Tyto cíle podle nich vyžadovaly okamžité zavedení konstituční vlády implementací Základního zákona, omezení moci exekutivy a převedení administrativních úkolů z prezidentské kanceláře na kompetentní úřady, zapojení místní správy a zorganizování místních voleb, posílení vlivu PLR tak, aby mohla účinně plnit své kontrolní funkce, zajištění nezávislosti soudnictví a zřízení ústavního soudu, odstranění přebytké byrokracie a zjednodušení její struktury, zeštíhlení a sjednocení bezpečnostních složek a ztransparentnění finančního hospodaření zahrnutím všech příjmů i výdajů do rozpočtu sestavovaného ministerstvem financí.²⁰

Zahájení reformních kroků směřujících k rozdělení prezidentovy nakumulované moci, posílení formálních institucí a zprůhlednění systému bylo důsledkem kombinace domácího a mezinárodního tlaku, který se vystupňoval během intifády al-Aqsá. Pro izraelskou vládu už Āarafát, který Palestince odmítl smířit s nejvelkorysejším řešením, jaké byl židovský stát ochoten nabídnout, ztratil jakoukoli cenu, a od počátku dávala na srozuměnou, že bez eliminace politického vlivu dosavadního palestinského prezidenta neuvolní vojenské sevření. Reformní požadavky sílily i v domácím prostředí. Na konci roku 2001 zveřejnila skupina palestinských intelektuálů, akademiků a politiků výzvu k neprodlené a vážně míněné vnitřní

¹⁹ Např. Khan (ed.), 2004, s. 4-11.

²⁰ Siegman, Henry (ed.): *Strengthening Palestinian Public Institutions: Executive Summary – Report of an Independent Task Force*. CFR, New York 1999, s. 1-21.

demokratizaci jako prostředku obrany palestinské samosprávy před pokusem izraelské vlády definitivně zničit palestinské instituce a spolu s nimi i možnost vzniku nezávislého státu.²¹ Proti °Arafátovu autoritářství, nedůvěryhodnosti jeho mocenského okruhu a všudypřítomné korupci ostře vystoupila „mladá garda“ Fatahu kolem Marwána Barghúthího, neuspokojeného rebela, který dlouhodobě kritizoval poměry v samosprávě a s vypuknutím intifády se postavil do čela protiizraelského odporu na Západním břehu. Znepokojivějším signálem pro °Arafáta bylo, když se k tradičním kritikům začali přidávat i lidé z jeho okolí. °Arafátova neschopnost zastavit nebo smysluplně řídit povstání proti němu postavila principiální odpůrce militarizace intifády, která Palestince zatahovala do izolace, i ty, kteří pochopili, že s ním nadále nemohou spojovat své ambice. Z nejužšího vedení Fatahu se pro reformu vyslovoval Mahmúd °Abbás²² a k potřebě nového kurzu se přihlásilo i několik dosavadních ra'ísových chráněnců, mezi nimi také perspektivní Muhammad Dahlán, velitel preventivní bezpečnosti a neformální vůdce Fatahu v Gaze.

Když se palestinská samospráva na jaře 2002 hroutila pod mohutným náporům izraelské armády, °Arafát uznal, že bez ústupků nemá šanci na politické přežití, a přinutil se k činu. V polovině května předstoupil před PLR s projevem, v němž slíbil sestavení nového kabinetu a vyjádřil odhodlání provést administrativní a fiskální reformy. Do konce měsíce podepsal po letech odkladů Základní zákon a zákon o nezávislosti soudnictví a 9. června jmenoval novou vládu. Většina jejích členů byla známa z předchozích kabinetů, počet ministerstev se ale snížil o třetinu a vyskytly se dvě důležité změny. °Arafát vůbec poprvé přepustil funkci ministra vnitra – převzal ji °Abd ar-Razzáq Jahjá – a do křesla ministra financí nechal usednout Saláma Fajjáda, nezávislého mezinárodně uznávaného ekonoma se zkušenostmi z MMF, který slíbil zavést pořádek do palestinských financí. Prezidentským dekretem byl 12. června vyhlášen stodenní plán reforem nové vlády. Zavazovala se v něm realizovat princip dělby moci, restrukturalizovat vládní instituce a zefektivnit jejich práci, zahájit přípravy na uspořádání místních, legislativních i prezidentských voleb, ratifikovat všechny schválené zákony, odpolitizovat a profesionalizovat bezpečnostní služby, podřídit všechny složky vnitřní bezpečnosti (preventivní bezpečnostní služba, policie, civilní obrana) ministerstvu vnitra, omezit zaměstnávání ve veřejném sektoru, rozvinout auditorský systém a ukládat všechny příjmy transparentně na jediném kontě ministerstva financí.²³

²¹ <http://www.jmcc.org/new/01/dec/figurestate.htm>

²² °Abbás se v 90. letech v PA ocitl poněkud na okraji. °Arafát ho poctil funkcí předsedy volební komise a přechodně i vedením týmu vyjednávačů. Důležitý post v exekutivě ale nezastával.

²³ Rubin, 2003, s. 267; Jamal 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 25-26.
<http://www.jmcc.org/documents/reformcommit.htm>

Exekutiva nyní vzala oficiálně za své téměř všechny požadavky, které dlouhodobě vznášela PLR. Skutečnost, že ^oArafát s novou vládou nežádal o důvěru a reformní program vyhlásil dekretem, ale naznačovala, že se jeho vztah k legislativní moci nezměnil. Řada zákonodárců, kteří měli možnost přesvědčit se o neplodnosti vágních slibů minulých let, už nevěřila, že reforma oktrojovaná stávajícím vedením může být opravdová a účinná. V září 2002 PLR ^oArafáta předvolala, aby představil svůj kabinet. Chladné přijetí, kterého se členům vlády dostalo, prezidenta přimělo, aby oznámil, že nové volby se plánují na leden 2003. PLR to nestačilo a hrozila, že všechny ministerské akty přijaté vládou, která neprošla hlasováním o důvěře, prohlásí za neústavní. ^oArafát tomu předešel přijetím vládní rezignace. O měsíc později PLR jako už tradičně schválila jen nepatrně modifikovaný kabinet.²⁴

Rozhodujícím faktorem byl ale tlak ze zahraničí. Izraeli se už podařilo přesvědčit hlavní světové aktéry, že na palestinské straně nemá politického partnera. V červnu 2002 podmínil americký prezident Bush jakýkoli posun vpřed komplexní proměnou palestinské politické scény. Palestince vyzval, aby si zvolili nové vedení, vybudovali demokratické instituce a jednoznačně odmítli násilí. Teprve poté, co vyberou vůdce, kteří nebudou bránit míru, položí demokratické základy a zahájí důsledný boj s terorismem, americká administrativa podpoří vznik „provizorního“ palestinského státu, jehož hranice a otázka suverenity bude dojednána v rámci dohody o konečném uspořádání.²⁵ Bushova představa se stala základem „cestovní mapy“, mezinárodním kvartetem navrženého harmonogramu kroků, které měly vést k zastavení násilí, obnovení důvěry a jednáním, ze kterých se měl zrodit palestinský stát. První verze plánu byla načrtnuta na podzim 2002. Z úkolů, které se týkaly politické reformy, od Palestinců žádala zřízení úřadu premiéra s odpovídajícími pravomocemi, jmenování nové vlády, restrukturalizaci bezpečnostních jednotek a jejich podřízení ministerstvu vnitra, zahájení práce na návrhu demokratické ústavy pro budoucí stát a uspořádání svobodných voleb do PLR.²⁶

Závazek, který obě strany „cestovní mapě“ učinily, měl k přesvědčivosti daleko. Nepokusit se iniciativu následovat by ale pro Palestince znamenalo ztratit jednu z posledních příležitostí, jak se vymanit z krize. Po počátečním vzdoru souhlasil ^oArafát se jmenováním premiéra. PLR ihned provedla potřebné legislativní změny – příslušné dodatky v Základním zákoně, které prošly schválením v březnu 2003, přenesly palestinské ústavní uspořádání do roviny blízké

²⁴ Brown, 2003, s. 115-116; Rubin, 2003, s. 268.

²⁵ <http://www.jmcc.org/documents/bushspeech02.htm>. V podstatě šlo o model podobný Oslu s tou výjimkou, že samospráva by se nazývala „provizorním státem“ a palestinská státnost byla oficiálně prohlášena za žádoucí součást permanentního urovnání.

²⁶ *Elements of a Performance-Based Road Map to a Permanent Two-State Solution to the Israeli-Palestinian Conflict*. <http://www.jmcc.org/documents/usroadmap.htm>

poloprezidentskému systému. Exekutiva měla nyní dvě hlavy: prezidenta, který nebyl zkrácen o zákonem garantované mimořádné pravomoci (včetně dekretů), a prezidentem jmenovaného premiéra, který má volnou ruku při výběru členů své vlády a spolu s ní se zodpovídá parlamentnímu tělesu.

Sestavení nové vlády se 19. března ujal západní favorit Mahmúd °Abbás. Politická bitva o reálné postavení palestinského premiéra tím ale teprve začínala. °Arafát si byl vědom, že účelem vzniku premiérského postu a posílení role ministra vnitra je oslabení jeho vlastní pozice přenesením podstatné části odpovědnosti do vlády, a svého vlivu se nemínil vzdát. °Abbás brzy pocítil, že prezident a jeho věrní jsou odhodláni neponechat mu prostor ani k samostatné volbě členů kabinetu ani k provádění závažnějších změn.²⁷ Hlavním předmětem sporu byly bezpečnostní složky. °Abbásovou snahou bylo přivést je pod kontrolu ministerstva vnitra, do jehož čela prosazoval Dhlána. °Arafátovi se nelíbila jak osoba navrhovaného ministra, tak fakt, že by přišel o přímou vládu nad klíčovou složkou režimu. °Abbás hrozil, že vrátí své pověření, nakonec ale 29. dubna 2003 předstoupil před PLR se žádostí o důvěru. Jeho vláda měla 24 členů – mezi nimi Fajjáda na resortu financí a Dhlána jako ministra pro bezpečnost – a krátké trvání. Reformní proces a projekt „cestovní mapy“, s nimiž °Abbás spojil programovou linii svého kabinetu, za dané konstelace nemohly uspět. °Arafát pokračoval v intervencích a zákulisních manipulacích, neustávalo přetahování o pravomoci. °Abbásova pozice byla slabá, chyběla mu popularita a nepomáhala ani nálepka americko-izraelské loutky. Odstoupil 6. září 2003 a v rezignační řeči v PLR hořce kritizoval jak izraelskou neochotu učinit cokoli, co by podpořilo důvěru ve vůli židovského státu implementovat „cestovní mapu“, tak soustavně živenou domácí kampaň, která jeho vládě znemožňovala dostát programovým závazkům.²⁸

°Abbásův nástupce Ahmad Quraj°a se do ambiciózních plánů nepouštěl. °Arafát ho v říjnu 2003 jmenoval premiérem krizové vlády, důvěru pro regulérní kabinet obdržel od PLR o měsíc později. Reformní očekávání opadla. V létě 2004 Quraj°a nabídl rezignaci v souvislosti s prohlubujícím se bezpečnostním chaosem v Gaze. °Arafát ji odmítl a slíbil, že premiérovi nebude bránit jednat.²⁹ Znovu ale zůstalo jen u slov: mezinárodně izolovaný palestinský vůdce si navzdory sílící vnitřní opozici dokázal zachovat centrální místo v palestinském politickém životě až do své smrti 11. listopadu 2004.

²⁷ Rubin, 2003, s. 269; Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 164-165.

²⁸ <http://www.jmcc.org/new/03/sep/abbasspeech.htm>

²⁹ Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 165-166.

Odchodem ústřední politické osobnosti, která tahala za všechny nitky a díky široce rozšířenému respektu k charismatickému panství otce zakladatele si mohla dovolit stát nad systémem, se vytvořily předpoklady pro rozdělení moci a upevnění formálních institucí. Novým prezidentem byl 9. ledna 2005 zvolen Mahmúd [°]Abbás, který se opatrnými krůčky a důrazem na potřebu dialogu a spoluodpovědnosti snažil vrátit samosprávě důvěryhodnost. Nechal proběhnout místní volby a do systému vtáhl vnější opoziční frakce. Posun, který by měl pozitivní dopad na životy Palestinců, to ale nepřineslo. Mnohorozměrovou funkční paralýzu a zhoubné následky intifády al-Aqsá nebyla palestinská samospráva schopna překonat. Nekontrolovatelné frakční a klanové boje, které spustilo povstání, i nadále zhoršovaly bezpečnostní situaci a finanční krize se prohlubovala. Jediným viditelným výsledkem úsilí o komplexní reformu palestinských institucí tak byla změna ve formální struktuře palestinského politického systému. Změna, která se paradoxně obrátila právě proti [°]Abbásovi, když v okamžiku volebního vítězství radikálního Hamásu musel před novým premiérem hájit nadřazené postavení prezidenta.

IV. Teoretické nastavení systému: Palestinský Základní zákon

Vytvořením ústavního dokumentu pro budoucí palestinský stát, o který se hlásila palestinská deklarace nezávislosti z listopadu 1988, byl už před vznikem samosprávy pověřen speciální výbor Palestinské národní rady OOP.¹ Jelikož ale OOP postrádala území i populaci, které by vládla, potřeba nastavení ústavního rámce se nezdála akutní a celá věc zůstala ve stadiu příprav. Teprve po podpisu *Deklarace principů* bylo speciálním výborem přijato několik návrhů provizorního ústavního zákona pro samosprávu v přechodném období. Žádný z nich nebyl předložen ke konečnému schválení. ^oArafát si nechtěl nechat svazovat ruce a přestože původní návrhy navzdory teoretickým ustanovením o parlamentní demokracii a pluralismu nebránily prezidentskému autoritářství srovnatelnému s ostatními arabskými republikami, vedení samosprávy je ignorovalo. Když *Dočasná dohoda ze září 1995* pověřila Palestinskou radu vypracováním Základního zákona, celý proces se z OOP přenesl na půdu samosprávy. ^oArafát obecně zpochybňoval pravomoc PLR iniciovat zákony a v případě ústavního trval na tom, že návrh musí vzejít z orgánů reprezentujících všechny Palestince, PLR se však nedala odradit.² Zatímco vláda formální návrh nikdy nepodala, PLR po rozsáhlých konzultacích se zahraničními odborníky a palestinským nevládním sektorem a akademiky na podzim 1997 schválila Základní zákon ve třetím čtení. Přes rozhořčené urgencye ^oArafát otálel s podpisem až do května 2002, kdy zoufale potřeboval ukázat vůli k reformě. Mezitím se v očekávání konce přechodného období znovu zaktivoval výbor pro přípravu ústavy palestinského státu v OOP. Do jeho čela se postavil Nabíl Ša^oth. V únoru 2001 výbor vyprodukoval první návrh nového kola ústavodárného snažení, ten prozatím poslední – třetí – byl za asistence poradní komise Arabské ligy dokončen a veřejně prezentován v březnu 2003. S ohledem na aktuální perspektivy vzniku nezávislého státu pak byla celá problematika opuštěna, aniž by začaly ratifikační procedury.

Základní zákon samosprávy a návrh ústavy palestinského státu představují nerealizované ale doposud nejvýznamnější teoretické vyjádření palestinských konstitučních představ. V otázce práv, svobod a systému vlády se oba dokumenty podobají.³ Nezapřou inspiraci arabskými ústavními vzory a nevyhýbají se odkazu na islám, tradičně autoritářský arabský model s vágně definovanými právy a přemírou způsobů, jak uniknout standardním ústavním mechanismům vyhlásováním výjimečných stavů, ale na rozdíl od prvotních návrhů OOP

¹ Vývojem palestinských ústavodárných pokusů se podrobně zabývá Brown, 2003, s. 67-93.

² Brown, 2003, s. 71-72; Rubin, 1999, s. 36.

³ Na struktuře ústavních orgánů se texty sjednotily v roce 2003, když byl Základní zákon upraven dodatky zavádějícími funkci premiéra. Návrh ústavy s ní počítal už v roce 2001.

posouvají liberálně-demokratickým směrem.⁴ Protože pro Palestince je dosud relevantní jen Základní zákon, následující řádky se budou detailněji věnovat už pouze jemu.⁵

Doplněný text dokumentu zamýšleného jako dočasný Základní zákon samosprávy obsahuje osm kapitol: základní ustanovení, práva a svobody, prezident, zákonodárná moc, výkonná moc, soudní moc, ustanovení pro výjimečný stav a přechodná ustanovení. Úvodní oddíl stanovuje, že zdrojem veškeré moci, která je dle principu separace rozdělena na legislativní, exekutivní a soudní, je palestinský lid (čl. 2). Islám je oficiálním náboženstvím, ostatní vyznání jsou respektována a principy islámského práva mají být hlavním zdrojem legislativy (čl. 4).⁶ Systémově má jít o parlamentní demokracii založenou na politickém a stranickém pluralismu (čl. 5) a vládě práva (čl. 6).

Druhá kapitola se zabývá podrobným výčtem občanských práv a svobod – od habeas corpus přes práva lidská a politická až k hospodářským a sociálním. Všem Palestincům bez ohledu na rasu, pohlaví, barvu pleti, náboženství a politické přesvědčení je přiznána úplná rovnost před zákonem (čl. 9). Osobní svoboda jako přirozené právo je chráněna, žádná osoba nesmí být zatčena, vězněna, nebo omezována ve volnosti pohybu, pokud se tak neděje na základě právoplatného soudního nařízení (čl. 11). Každý zadržovaný musí být informován o důvodech svého zatčení a obviněních, která jsou proti němu vznesena, má právo na právníka, nesmí být vystaven mučení a vztahuje se na něj presumpce neviny (čl. 12-14). Kolektivní tresty jsou zakázány (čl. 15). Je garantována svoboda víry a výkonu náboženských rituálů (čl. 18). Každý občan má právo na svobodu myšlení, svědomí, vyjadřování a pohybu za předpokladu, že to neodporuje ustanovením zákona (čl. 19, 20).⁷ Jako jednatel i v rámci skupiny má právo účasti na politickém životě, může zakládat politické strany, svazy, spolky, společnosti a kluby v souladu se zákonem; v jeho rámci má rovněž právo pořádat veřejná shromáždění (čl. 26). Ekonomický systém má být založen na tržním hospodářství, soukromé vlastnictví musí být chráněno, ke konfiskaci může dojít pouze ve veřejném zájmu a za odpovídající náhradu (čl. 21). Všichni občané mají právo na vzdělání (základní je povinné), bydlení, práci a čisté životní prostředí (čl. 23-25, 33). Ochrany má požívat i mateřství a práva dítěte (čl. 29).

⁴ Brown, 2003, s. 74-77, 92-93; Rubin, 1999, s. 36.

⁵ *The Amended Basic Law for the Palestinian National Authority* viz <http://www.jmcc.org/politics/pna/basic3.htm>
Text návrhu ústavy s odborným komentářem je možno nalézt na <http://www.pcpsr.org/domestic/2003/nbrowne.pdf>

⁶ Tento článek, který je zanesen i v návrhu ústavy, vzbudil velkou pozornost a rozpaky. Je zřejmé, že představuje podstatný ústupek od Fatahem proklamovaného sekulárního státu. Dokonce ještě silnější formulace lze ale objevit i v nejsvětějších arabských ústavách. V palestinském případě jsou tato ustanovení spíše obecným odkazem ke kulturní a náboženské tradici než výrazem touhy zavádět striktní náboženský řád. Přesto je pravdou, že k myšlence přísného sekularismu v západním smyslu slova se většina Palestinců staví zamítavě.

⁷ Zde se otevírá prostor pro restrikci prostřednictvím běžných zákonů, pro arabskou praxi běžný jev.

Třetí kapitola se týká postavení a role prezidenta. Základní zákon, vycházející z prezidentského modelu, mu poskytuje poměrně široký prostor, působí na něj ale také brzdami. Prezident je volen ve všeobecných a přímých volbách (čl. 34), je nejvyšším velitelem ozbrojených sil (čl. 39) a mezi jeho pravomoci patří jmenování a odvolávání premiéra (čl. 45), jmenování reprezentantů samosprávy v cizích státech a u mezinárodních organizací a přijímání pověření zástupců ze zahraničí (čl. 40), udělování amnestií (čl. 42) a podepisování legislativy. Jestliže během třiceti dnů od schválení návrhu v PLR nevyužije právo veta, zákon vstupuje v platnost. Pokud návrh s připomínkami vrátí PLR, jeho veto může být přehlasováno dvoutřetinovou většinou (čl. 41). Dekretální pravomoc Základní zákon prezidentovi zachovává v limitované a kontrolovatelné podobě. Nastanou-li v době, kdy nezasedá PLR výjimečné okolnosti, jejichž řešení nesnese odkladu, prezident má právo vydávat rozhodnutí s platností zákona. Pokud ale tato nejsou schválena v PLR okamžitě poté, co se znovu sejde, jejich účinnost zaniká (čl. 43). Prezidentský úřad se uvolňuje v důsledku smrti, rezignace nebo rozhodnutí ústavního soudu o prezidentově neschopnosti výkonu funkce; rezignace i prohlášení ústavního soudu přitom musí být přijaty dvoutřetinovou většinou PLR. V případě, že vznikne některá z těchto situací, pravomoci prezidenta přecházejí na předsedu PLR a do šedesáti dnů musí být vyhlášeny nové volby (čl. 37).

Čtvrtý oddíl je věnován legislativní moci. Jejím nositelem je volená 132členná Palestinská legislativní rada se zákonodárnou a kontrolní funkcí (čl. 47).⁸ Ta na svém prvním zasedání volí předsedu, dva místopředsedy a tajemníka, kteří společně tvoří předsednictvo; přítomnost v něm je neslučitelná s funkcí prezidenta a členstvím ve vládě (čl. 50). Členové PLR požívají imunity vztahující se na jejich postoje, hlasování a činy související s výkonem pravomocí na půdě PLR i mimo ni (čl. 53). Žádný zákonodárce nesmí zneužívat svého postavení a je povinen podat majetkové přiznání za sebe, svou ženu a závislé děti (čl. 54). Každý člen PLR má právo navrhnout zákony a interpelovat vládu i jednotlivé ministry; odpovědi se mu musí dostat do sedmi dnů (čl. 56). Deset zákonodárců může žádat hlasování o vyslovení nedůvěry vládě nebo některému z ministrů, PLR pak rozhoduje absolutní většinou (čl. 57). PLR také může vytvářet speciální vyšetřovací komise (čl. 58), přijímá všeobecný plán rozvoje (čl. 59) a schvaluje vládou předložený rozpočet – k němuž může podat pozměňující návrhy – a závěrečný účet samosprávy (čl. 61, 62).

Pátá kapitola pojednává o exekutivě. Nejvyšším výkonným a administrativním orgánem je Rada ministrů, která nese odpovědnost za implementaci programu schváleného v PLR a

⁸ PLR měla původně 88 členů, od legislativních voleb v roce 2006 se jejich počet zvýšil na 132.

disponuje všemi exekutivními pravomocemi s výjimkou těch, které Základní zákon vyhrazuje prezidentovi (čl. 63). Tvoří ji premiér a nejvýše 24 ministrů (čl. 65). Prezidentem pověřený premiér má tři (v případě potřeby pět) týdnů na sestavení kabinetu; pokud se mu vládu nepodaří zformovat nebo pro ni nezíská důvěru, prezident pověřuje novou osobu (čl. 66). Dokáže-li premiér kabinet sestavit, předstupuje s programovým prohlášením před PLR; důvěra je vládě udělena, vysloví-li se kladně absolutní většina jejích zákonodárců (čl. 67). Premiér má možnost měnit složení Rady ministrů odvoláním některých členů a navržením nových, předsedá jejím zasedáním, dohlíží na práci ministrů a podepisuje nařízení a vyhlášky přijaté vládou (čl. 69). Ministerská rada jako celek má právo podávat návrhy zákonů, určuje a provádí obecnou politiku, připravuje rozpočet, organizuje a rozvíjí administrativní aparát, zajišťuje implementaci zákonů a vydává nezbytná nařízení, odpovídá za udržování veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti, zakládá a ruší exekutivní agentury a dohlíží na jejich činnost (čl. 70, 71). Premiér je za sebe i za vládu odpovědný před prezidentem, ministři odpovídají za své resorty před premiérem a premiér a ministři jsou kolektivně i individuálně odpovědní před PLR (čl. 75). Deset členů PLR může podat návrh na vyjádření nedůvěry vládě i jednotlivým ministrům; pokud absolutní většina odhlasuje nedůvěru premiérovi nebo vládě jako celku, prezident pověřuje nového premiéra sestavením nové vlády; v případě, že je vyslovena nedůvěra některému ministrovi, premiér je povinen ho nahradit a nový člen vlády musí být odsouhlasen v PLR (čl. 78-80). Vláda odstupuje okamžikem zahájení činnosti nové PLR, vyslovením nedůvěry premiérovi, vládě jako celku nebo nejméně jedné třetině ministrů, přesuny ve vládě, které zahrnují alespoň třetinu jejích členů, smrtí premiéra, rezignací premiéra nebo rezignací nejméně jedné třetiny ministrů a odvoláním premiéra prezidentem (čl. 81).

Šestá kapitola upravuje soudní moc. Soudní větev má být nezávislá, soudci mají brát ohled pouze na zákon (čl. 97-98). Struktura soudů, jmenování soudců a důležitá pravidla spojená s organizací soudnictví mají být stanovena zákonem. Pro dohled nad fungováním soudnictví má být zřízena Nejvyšší soudní rada (čl. 100). Otázky týkající se osobního statusu jsou řešeny šari'atskými a náboženskými soudy v souladu se zákonem (čl. 101),⁹ nad ostatními kauzami mají jurisdikci civilní soudy (čl. 102). Pro posuzování ústavnosti zákonů a nařízení a výklad Základního zákona má být zřízen Nejvyšší ústavní soud (čl. 103). Generální prokurátor je jmenován prezidentem na doporučení Nejvyšší soudní rady schválené v PLR; přesné fungování veřejné žaloby má být specifikováno zákonem (čl. 107).

⁹ Zde se opět vytváří prostor pro dvojí interpretaci. Není např. jasné, jak se zákonem deklarovaná rovnost bez ohledu na pohlaví shoduje s některými normami šari'atského práva. Nemuslimské komunity si spravují osobní status samostatně.

Předposlední sedmý oddíl stanovuje pravidla pro výjimečný stav. Prezident ho může vyhlásit dekretem v případě ohrožení národní bezpečnosti způsobeného válkou, invazí, ozbrojeným povstáním nebo přírodní katastrofou na dobu třiceti dní. Dekret musí určit účel výjimečného stavu a území, na které se má vztahovat. Prodloužení na dalších třicet dní je možné pouze se souhlasem dvoutřetinové většiny PLR (čl. 110), která nesmí být rozpuštěna (čl. 113). Základní práva a svobody nemohou být omezeny nad míru, která je nutná k dosažení cíle stanoveného dekretem (čl. 111).

Závěrečná ustanovení nakonec uvádějí, že Základní zákon má být aplikován do doby, kdy vstoupí v platnost ústava nezávislého palestinského státu (čl. 115).

V. Reálný charakter režimu: Obraz palestinského veřejného života v praxi

1) Demokraticky posvěcený autoritářský klientelismus

Vzorce politického jednání, mechanismy rozhodování a struktury patronáže aplikované režimem palestinské samosprávy se formovaly už dlouho před jejím vznikem. Od doby, kdy ^oArafát převzal vedení OOP, soustřeďoval vládu nad palestinským národním hnutím téměř výlučně ve svých rukách. Rozhodování v rámci OOP učinil svou výhradní doménou do té míry, že politický vývoj organizace splynul s evolucí jeho vlastních názorů na žádoucí a aktuálně možné řešení palestinské kauzy. Do ústředních orgánů najmenoval své nejbližší společníky, byl vrchním velitelem ozbrojených sil, kontroloval a přerozděloval veškeré fondy.¹ Více než diktátorem byl manipulátorem, který dokázal prosadit vlastní kurz marginalizací protivníků, obcházením kritiků a soustavnou kooptací nových chráněnců, kteří mu zajistili většinu. ^oArafát nepotlačoval pluralismus, spíše ho činil irrelevantním. Jako symbolická postava na vrcholu OOP sjednocoval, jako vůdce, který nestrpěl konkurenci, podněcoval rozpory uvnitř opozičních frakcí. Jeho stylem bylo manévrování – s jeho pomocí se snažil udržovat dominantní postavení, smiřovat různorodé zájmy, uspokojovat protichůdné požadavky a předcházet konfrontaci, která by nenávratně rozbila relativní jednotu národního hnutí.²

Model autoritativní koncentrované politické moci hledající oporu v neformálních strukturách klientelismu byl ^oArafátově politice vlastní po desetiletí. Dohoda s Izraelem, která dala vznik samosprávné entitě, instalovala jeho exilový režim na palestinská území, kde se v předchozích letech začínaly vytvářet základy poměrně pluralitní a aktivistické společnosti. Že by ^oArafát zásadně měnil svůj modus operandi se nedalo předpokládat, relevantní je dokonce otázka, do jaké míry to bylo považováno za žádoucí. Z izraelského hlediska bylo primární povinností samosprávy zajistit, aby Palestinci neohrožovali izraelskou bezpečnost v židovském státě ani na okupovaných územích. Vnitřní charakter palestinského režimu byl druhotný; měl-li tento svědomitě dostát své odpovědnosti, málo omezovaná akceschopnost exekutivy a pevná kontrola společnosti mohly být spíše výhodou.³ Byli to ale nakonec sami Palestinci, kteří bez ohledu na izraelské zájmy poskytli svou vysokou volební účastí v lednu 1996 ^oArafátovi legitimitu a silný demokratický mandát. Ra'ís se v palestinské společnosti

¹ Ghanem, 2001, s. 23-31.

² Rubin, 1999, s. 4-5, 93.

³ Značná část ^oArafátových kritiků z řad prodemokraticky orientovaných Palestinců, kteří byli nadšeni ze spontánního rozvoje občanských aktivit na okupovaných územích vnímala projekt Osla jako velmi chytrý izraelský pokus nahradit přímou okupaci vazalským režimem tvrdé ruky, který v touze po vlastním přežití ochotně spoutá palestinskou společnost tak, aby odpovědnost nepadala na Izrael.

těšil přirozené autoritě jako vůdce národního hnutí a přestože podstatná část Palestinců negativně vnímala všeobecnou korupci a arogantní svévoli jeho okolí, na něm samotném obvinění obvykle neulpívala.⁴ Minimálně v prvních letech měl °Arafát ke svému působení na palestinské scéně podmíněnou podporu Izraele i důvěru většiny palestinské veřejnosti.

Režim, který s tímto posvěcením v samosprávě zavedl, byl starou formou s novým obsahem. °Arafát si na palestinská území přivezl část „staré gardy Tunisanů“, kteří přijali mírový proces, musel ale zohlednit i zájmy, ambice a očekávání vůdců palestinské komunity na Západním břehu a v Pásmu Gazy. Aktivisté intifády, významní členové prominentních rodů i nezávislé osobnosti s profesionální kariérou, které se angažovaly ve prospěch palestinské věci, chtěli mít podíl na spolurozhodování o palestinské politické budoucnosti. °Arafát jim nedůvěřoval, chápal ale, že musejí být integrováni, má-li systém vydržet. Po naučeném způsobu začal budovat strukturu nové elity. Měl k dispozici stejné centrální postavení jako dřív: byl autorem všech důležitých rozhodnutí, kontroloval všechna jmenování, spravoval veškeré finanční toky. Byl veden snahou zachovat privilegované pozice navrátilcům, kteří mu byli mentálně blíže, potřebou vtáhnout co nejvíce místních, kteří byli základem rodícího se kvazistátního subjektu, a nutností zaujmout opozici, která by jinak představovala hrozbu jeho autoritě. Výsledkem byl patrimonální systém, který překryl oficiální instituce předivem neformálních vazeb mezi ra'ísem a těmi, kteří byli ochotni za výsady a prestiž následovat jeho vedení.⁵ Pro uspokojení co nejširšího spektra bylo důležité, aby spočíval na rovnováze: mezi navrátilci a místními, mezi regiony a městy, mezi reprezentanty klanů, profesionály a intelektuály, mezi lidmi různého sociálního zázemí i politických názorů.⁶ °Arafát se pak obklopoval nejservilnějšími, nezávislejšími dal místo, ale upřel jim vliv, a nevděčné, kteří se odvažovali otevřené kritiky, ignoroval, nebo se postaral o jejich ostrakizaci.

Přes nezpochybnitelné úsilí začlenit elitu ze Západního břehu a Gazy zůstávali nejvlivnější, byť početně slabší skupinou loajální navrátilci.⁷ Poté, co °Arafát přenesl svou základnu z exilu na palestinská území, význam OOP klesl na minimum. Řada členů jejího výkonného výboru mírový proces odmítla, ti její funkcionáři a veteráni Fatahu, kteří se s °Arafátem přesunuli na palestinská území, však v samosprávě sehrávali klíčové role. Někteří (Muhammad Našášíbí, Jásir °Abid Rabbú, Nabíl Ša°th, Insisár al-Wazírová) působili jako ministři v °Arafátových kabinetech, většina jich ale našla pozici v neformálních strukturách jako ra'ísovi poradci,

⁴ Např. Rubin, 1999, s. 67; Khan (ed.), 2004, s. 155-156.

⁵ Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 121.

⁶ Rubin, 1999, s. 88; Khan (ed.), 2004, 153.

⁷ Např. Khan (ed.), 2004, s. 152-153.

mluvčí, asistenti, ředitelé exekutivních agentur nebo velitelé bezpečnostních složek.⁸

Pro uplatnění místních byly naopak určeny převážně vyprázdněné formální instituce a nižší úrovně administrativního aparátu samosprávy. Osobnosti ze Západního břehu a Gazy tvořily většinu v PLR a °Arafát jimi z větší části obsazoval i kabinet. Obvykle se jednalo o dlouholeté stoupence Fatahu, kteří pocházeli z tradičních rodin (Sá'ib °Urajqát, který se brzy stal jedním z °Arafátových favoritů a pronikl do neformálního okruhu, Fajsál al-Husajní, jehož váženosti se ra'ís obával), nebo náleželi ke střední vrstvě podnikatelů a profesionálů (Máhir al-Masrí, Rijád Za°nún, Furajh Abú Midájn).⁹ °Arafát stál i o participaci nezávislých (z těch známých se ve vládě nakrátko objevila Hanán °Ašráwíová) a členů malých stran, které podpořily mírový proces (Bašír Barghúthí či Ghasan Chatíb ze Strany palestinského lidu, °Abid Rabbú za stranu FIDA). Neváhal ani s pokusy kooptovat příslušníky islamistické opozice, z prostředí Hamásu se mu ale na ministerský post podařilo zlákat pouze Imáda Falúdzího a Talála Sadra.¹⁰

Kooptace opozičních představitelů do vlády měla vzbudit zdání širokého národního konsensu a umlčet či neutralizovat kritiky. V zájmu odvrácení hrozeb vyslovením nedůvěry °Arafát velmi často zval do exekutivy nespokojence z PLR. Ukázkovým příkladem této taktiky byla třicetičlenná vláda z roku 1998. Pro některé členy PLR se našlo i místo mezi prezidentovými poradci, ve vedení vládních agentur a společností vlastněných samosprávou nebo v křeslech jmenovaných místních guvernérů. Tato omnipotence osob napojených přímo na °Arafáta účinně negovala funkčnost jakéhokoli systému brzd a protivah.¹¹

Logikou kupování politické podpory se neřídilo pouze obsazování nejvyšších funkcí, velmi intenzivně se tento fenomén prosazoval i směrem dolů. Zaměstnávání ve veřejném sektoru bylo předmětem stejného zohledňování politické loajality a rodinných vazeb jako udělování postů ve vládě.¹² Meritokratické principy měly minimální váhu. Byrokratický aparát sloužil spíše k zabezpečení pozic pro široké příbuzenstvo a ulehčení nezaměstnanosti než ke kvalitní a efektivní správě. Členové establishmentu si na ministerstvech vytvářeli klientské okruhy vlastních rodinných příslušníků, přátel a politických stoupenců. Velké klany oživily tradiční vazby, které se v palestinské společnosti začínaly už pomalu rozvolňovat – ve quota systému samosprávy to byl nejlepší prostředek, jak se dostat k moci a ke zdrojům.¹³ Běžnou praxí se také stalo automatické zaměstnávání stovek vězňů propouštěných po dohodě s židovským státem z izraelských věznic. Administrativa velmi rychle bytněla: bez ustání narůstal počet

⁸ Rubin, 1999, s. 17-18, 21.

⁹ Rubin, 1999, s. 18.

¹⁰ Rubin, 1999, s. 19; Ghanem, 2001, s. 131.

¹¹ Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 22; Ghanem, 2001, s. 147-148.

¹² Khan (ed.), 2004, s. 155.

¹³ Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement...*), s. 133-134.

všudypřítomných poradců, množila se zbytečná pododdělení ministerstev, zdvojovaly se funkce, vznikaly úřady s nejasně definovanými či překrývajícími se kompetencemi.¹⁴ Podle oficiálních údajů zaměstnávaly instituce samosprávy více než 110 000 lidí.¹⁵ Výsledkem byla neúčinnost, plýtvání omezenými zdroji a administrativní chaos. Různá ministerstva a vládní agentury měly na starosti tytéž projekty, docházelo ke střetům o sféry působnosti. Kvalita služeb, které byly nabízeny palestinské veřejnosti, byla přímo úměrná způsobu nábory. Zatímco některé úřady byly přeplněny shora jmenovanými „manažery“, zařízení, která vyžadovala speciální znalosti, trpěla nedostatkem kvalifikovaného personálu. Rodové struktury začaly kopírovat struktury byrokracie a úřady často jednaly více na základě příkazů osobních zájmů a klanové rivality, než jak by vyžadoval profesionální přístup. Bez úplatků se Palestinci při komunikaci s úřady obešli jen těžko.

Celý nákladný systém klientelismu a patronáže, který představoval hlavní nástroj, s jehož pomocí byla udržována věrnost starých kádrů a získávány nové, bylo možné financovat jen díky absolutní moci, kterou měl ^oArafát nad fondy samosprávy. Kontroloval je buď přímo, skrze Muhammada Našášíbího na ministerstvu financí nebo prostřednictvím rozvojových agentur, do jejichž vedení najmenoval své lidi.¹⁶ Část poplatků vybíraných pro autonomii Izraelem a zisky monopolů, které samospráva provozovala, shromažďoval na účtech, nad nimiž neexistoval nezávislý dozor. Přístup k nim měl pouze on a jeho finanční poradce Muhammad Rašíd. Z nich byla také distribuována podstatná část prostředků určených na kupování politické loajality, která měla zajistit stabilitu.¹⁷

Neefektivní chaotická správa a síť neformálních vazeb pomáhaly ^oArafátovi zachovávat koncentraci moci. Ra'ís se o ní odmítal dělit s jakoukoli formální institucí. Jeho režim se opíral o přetrvávající podporu mírné většiny Palestinců, patronáž a relativně měkkou formu represe. Loajalitu a spolupráci hlavních segmentů palestinské společnosti se snažil získat všemožnými výhodami, nepodařilo-li se to a opoziční skupiny – prodemokratičtí aktivisté i islamisté – příliš vyzývali jeho autoritu, nastupoval „bezpečnostní“ aparát. Konstatování, že ^oArafátova vláda byla „podivnou směsicí diktátorství a pluralismu, represe a smířlivosti, slabosti a tuhé kontroly“¹⁸, se zdá být velmi výstižné.

¹⁴ Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 21; Ghanem, 2001, s. 130-131.

¹⁵ Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 16. Spolu s příslušníky bezpečnostních složek má samospráva přes 170 000 „státních“ zaměstnanců.

¹⁶ Ghanem, 2001, s. 108-111. Nejvýznamnější agenturou, která měla organizovat využívání mezinárodní pomoci, byl PECDAR (Palestinská hospodářská rada pro rozvoj a rekonstrukci). Vznikl v roce 1993 a ^oArafát byl předsedou jeho správní rady.

¹⁷ Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 23.

¹⁸ Rubin, 2003, s. 163.

2) Bezpečnostní chaos a absence práva

Charakteristickým rysem každodenní reality samosprávy byl také minimální respekt k vládě práva, svévole složek, které měly pečovat o pořádek, a bezpečnostní anarchie, kterou zplodilo povstání. Ačkoli důsledky těchto jevů lze stěží připsat přímému zájmu palestinského vedení, neúcta k právu, způsob nakládání s bezpečnostní problematikou a atmosféra intifády výrazně přispěly k rozšíření mentality, která dnes proměňuje ulice sídel v Pásmu Gazy v bojiště milicí znepřátelených frakcí a těžko ovladatelných gangů.

Nezávislé soudnictví ani jednotný právní řád na autonomních územích prakticky neexistovaly. Palestinské soudy sice měly jistou tradici, ve chvíli, kdy je PA přebírala, ale nebyly ve stavu, který by jim umožnil vymoci si důstojné místo v systému. Jejich struktura se formovala už od osmanských dob, moderní podobu získala za britského mandátu a egyptské, resp. jordánské správy.¹⁹ Tvořila ji třístupňová hierarchie civilních soudů (magistrátní pro drobné případy, distriktní pro větší kauzy a odvolací pro oba typy) doplněná náboženskými soudy pro otázky osobního statusu. Izraelská správa systém zachovala, z jeho jurisdikce ale vyjmula vše, co by se jakkoli dotklo Izraele nebo jeho občanů. Záležitosti, které měly vazbu na židovský stát, jeho bezpečnost či jinak definovaný strategický zájem, byly vyhrazeny izraelským vojenským soudům. Domácí soudnictví bylo marginalizováno a palestinská samospráva neměla potřebu jeho postavení posilovat. Justici chyběl pevný organizační řád, nové soudy byly zřizovány dekrety a obsazovány na základě loajality a nepotismu. Roztříštěnost práva navíc umožňovala intervenující exekutivě pohrávat si se zákonnými normami podle účelu. Svým vůbec prvním nařízením v roli předsedy samosprávy °Arafát v červenci 1994 obnovil platnost zákonných ustanovení z období před 4. červnem 1967. Právní řád na palestinských územích tak sestával ze směsice osmanských, britských, egyptských a jordánských norem. Pokusy o sjednocení končily regionální rivalitou v rámci soudní komunity a politickými spory mezi ministerstvem spravedlnosti a šéfem justice.²⁰ Zákonu o nezávislosti soudnictví, který měl odpovědnost za chod soudní struktury přenést na Nejvyšší soudní radu, se do r. 2002 nedostalo prezidentova podpisu a polovičatá opatření, která byla přijímána místo něho, ponechávala soudnictví pod kontrolou exekutivy. Řada Palestinců si tak spíše než k nevypočitatelným oficiálním soudům znovu navykla uchýlovat se k osvědčenému zvykovému právu.²¹

¹⁹ O struktuře a historickém vývoji palestinského soudnictví Brown, 2003, s. 21-22; Ghanem, 2001, s. 80-82.

²⁰ Brown, 2003, s. 23-25.

²¹ Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 38.

Klíčovou ale co do své činnosti velmi kontroverzní oporou ^oArafátova režimu byl systém bezpečnostních složek. Dohody s Izraelem samosprávě umožňovaly zřídit policejní sbor o síle 24 000 mužů za účelem zajištění vnitřního pořádku a boje s terorismem na palestinských územích. ^oArafátovi se ale ještě před vypuknutím intifády podařilo přivést na svět přes jednu desítku ozbrojených navzájem si konkurujících „bezpečnostních“ jednotek.²² Většina jich operovala pod zastřešující hlavičkou Všeobecné bezpečnostní služby, kterou oficiálně vedl Násir Júsuf. Patřila sem národní bezpečnost, policie, preventivní bezpečnost, zpravodajská služba, vojenské zpravodajství, civilní obrana, pobřežní stráž a několik menších jednotek se speciálními úkoly. Mimo tuto strukturu působila coby prezidentská garda ještě elitní Síla 17.²³ Policie, v jejímž čele stál Ghází al-Džabálí, byla početně nejsilnější (čítala asi 30 000 osob), úroveň její práce ale nebyla příliš vysoká. Mnohem obávanější byla privilegovaná preventivní bezpečnost, která se soustřeďovala na potírání teroristických a opozičních aktivit. Na rozdíl od ostatních složek, v nichž se povětšinou uplatňovaly kádry bývalého exilu – vedle Júsufa a al-Džabálího také prezidentův bratranec Músá ^oArafát jako šéf vojenského zpravodajství nebo Amín al-Hindí v čele zpravodajské služby – preventivní bezpečnost byla dílem aktivistů první intifády.²⁴ Na Západním břehu ji vedl bojovný Džibríl Radždžúb, v Pásmu Gazy jeho velký rival Muhammad Dahlán. Oba vytvořili velmi efektivní aparát, oba udržovali dobré kontakty s izraelskými a americkými tajnými službami a oba dokázali svou pozici využít k vybudování osobní mocenské základny. Právě proti jejich skupinám byla také s ohledem na nevybíravé praktiky při zacházení s opozicí a kritiky režimu nejčastěji vznášena obvinění z porušování lidských práv.

Systém palestinských bezpečnostních složek žil vlastní vnitřní dynamikou. Jejich velitelé byli podřízeni ^oArafátově přímé autoritě a jednali v zájmu prezidenta nebo vlastních mocenských tužeb. Nezadržitelně bující bezpečnostní aparát měl zajistit stabilitu, získat loajalitu co možná největšího počtu lidí a odpomoci nezaměstnanosti. Zároveň bylo dbáno na to, aby setrval ve stavu fragmentace, která nedovolovala žádné ze složek nabýt vlivu, jenž by mohl ohrožovat ^oArafátovu dominanci. Prezident záměrně povzbuzoval rivalitu mezi jednotlivými službami i vedením jejich regionálních větví. V důsledku toho se bezpečnostní struktury – stejně jako administrativa – stávaly nástrojem osobního a klanového soupeření, jehož průvodními jevy často trpěli ti, o jejichž bezpečí se měl systém starat především.²⁵

²² Khan (ed.), 2004, s. 149; Ghanem, 2001, s. 112-113;

²³ Luft, Gal: *The Palestinian Security Services: Between Policy and Army*. In: MERIA Journal. Vol. 3, No. 2, June 1999. <http://www.meria.idc.ac.il/journal/1999/issue2/jv3n2a5.html>

²⁴ Khan (ed.), 2004, s. 149; Rubin, 1999, s. 110-111.

²⁵ Khan (ed.), 2004, s. 150.

Nad běžné právní standardy byly palestinské bezpečnostní složky povzneseny. Podle údajů palestinských lidskoprávních organizací, které jejich počínání podrobovaly úzkostlivému monitoringu, sahala škála protiprávního jednání a nepřipustných metod bezpečnostních složek od ignorování nepohodlných soudních rozhodnutí, zastrašování a šikany přes ilegální zatýkání, únosy a zadržování bez obvinění až po brutální výslechy a mučení ve věznicích.²⁶ Nejhoršímu zacházení byly vystaveny osoby podezřelé z kolaborace: do této kategorie spadala většina z více než dvou desítek Palestinců, kteří za podivných okolností našli smrt ve vězeňských zařízeních samosprávy. Tvrdší represe se týkala i aktivistů násilně protiizraelských opozičních skupin. Ve fázích, kdy chtěl ^cArafát přesvědčit Izraelce o svědomitém plnění palestinských závazků, docházelo k hromadnému zatýkání stovek členů radikálních frakcí. Většina jich byla zadržována spíše na základě obecné příslušnosti k hnutí než v důsledku konkrétního obvinění.²⁷ Někteří mohli být mučeni, po několika měsících ve vězení byli ale obvykle propuštěni při příležitosti vstupu do nového období národního dialogu. Relativně nejmírnější, přesto znepokojivé konfrontaci s bezpečnostním aparátem museli čelit novináři, lidskoprávní aktivisté a umírnění kritici (včetně několika členů PLR), kteří se příliš odvážně vyjadřovali ke korupci nebo neetickým praktikám některých členů establishmentu. V jejich případech se zákroky omezovaly na výslechy či několikadenní uvěznění, tvrdých forem nátlaku byli většinou ušetřeni.²⁸

Shora řízená systematická snaha umlčet nadměrnou kritiku byla zřejmá. Mnohé excesy a projevy svévole, kterých se palestinské bezpečnostní složky dopouštěly, ale také pramenily z nízké profesionality řadových policistů a arogance a zkorumpovanosti místních velitelů.²⁹ Protože příslušnost k bezpečnostnímu aparátu se v praxi blížila trestní imunitě, řada středních a nižších kádrů měla tendenci zneužívat svého postavení k vyřizování osobních a rodinných účtů, vynucování úplatků a dokonce neautorizovanému výběru „daní“, které sloužily jejich soukromému obohacování.³⁰ Pro průměrné Palestince tak bezpečnostní složky samosprávy sotva byly důvěryhodným garantem zákonnosti a bezpečí.

S příchodem nového povstání se nepříznivá bezpečnostní situace na palestinských územích vyhrotila. Přestože oficiální ozbrojený aparát samosprávy pohlcoval zdaleka největší část palestinského rozpočtu, přijímal rozsáhlou asistenci ze zahraničí a trvale rozmnožoval počty jednotek, monopol na násilí v autonomních oblastech nikdy nezískal. Radikální islamistické

²⁶ Ghanem, 2001, s. 113-118; Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 37-38; Khan (ed.), 2004, s. 145-146.

²⁷ Větší část z více než 11 000 palestinských vězňů, kteří jsou v současnosti zadržováni v Izraeli, je na tom podobně.

²⁸ Rubin, 1999, s. 63.

²⁹ Rubin, 1999, s. 57.

³⁰ Khan (ed.), 2004, s. 150.

frakce udržovaly aktivní ozbrojená křídla po celá 90. léta: Brigády mučedníka [°]Izz ad-Dína al-Qassáma (*Katá'ib aš-šahíd [°]Izz ad-Dín al-Qassám*) náležející k Hamásu a Brigády al-Quds (*Katá'ib al-Quds*) Islámského džihádu diskreditovaly samosprávu desítkami protiizraelských útoků na okupovaných územích i v židovském státě. Po vypuknutí intifády al-Aqsá počet ozbrojených skupin vzrostl. Na Západním břehu se pod vedením Marwána Barghúthího zformovaly s Fatahem spojené brigády Tanzím, v Pásmu Gazy se objevily Výbory lidového odporu Džamála Abú Samhadány, bývalého člena Fatahu, jehož milice zahrnovala i ozbrojené islamisty. Obě skupiny se zpočátku soustředily na konfrontaci izraelských vojáků a osadníků, Brigády mučedníků al-Aqsá (*Katá'ib aš-šuhadá' al-Aqsá*), které ze z nich vyčlenily v průběhu roku 2001, ale přijaly taktiku sebevražedného teroru proti civilistům. Zaktivizovaly se také Brigády Abú [°]Alí Mustafy levicové LFOP a k povstání se připojila i část oficiálních bezpečnostních složek PA.

S rostoucí militarizací a stupňováním izraelské represe se palestinská území rychle propadala do stále většího chaosu. Povstání se postupně stávalo kulisou vnitropalestinského mocenského boje, prostředkem, který měl otrástit dosavadním panstvím [°]Arafátova vyžilého režimu a na palestinské politické scéně nastavit nový poměr sil.³¹ Pro islamisty představovalo šanci, jak se prezentovat v roli jediných nezištných obránců palestinských práv, pro milice Fatahu bylo příležitostí přihlásit se o moc, kterou jim upírala „stará garda“, a těm, kteří doposud čekali v [°]Arafátově stínu, nabízelo možnost strhnout vládu na sebe. Ra'ís už nedokázal udávat směr, předat kormidlo potápějící se samosprávy ale zatvrzele odmítal. Proreformní část vedení žádala sjednocení bezpečnostních složek do jediné organizace a neutralizaci milicí v zájmu ovládnutí chaosu. Hlavními kandidáty na převzetí kontroly nad jednotným bezpečnostním aparátem byli Radždžúb a Dahlán. [°]Arafát jim ale vystoupení proti vlastní osobě neodpustil: Radždžúba v létě 2002 odvolal z postu šéfa preventivní bezpečnosti na Západním břehu jako údajného izraelského agenta, který usiluje o puč, a Dahlána, který se ve stejné době vzdal téže funkce v Pásmu Gazy v očekávání, že bude jmenován ministrem vnitra, odbyl titulem bezpečnostního poradce. Poté, co se ukázalo, že [°]Abbásovou (a americko-izraelskou) volbou pro roli šéfa palestinské bezpečnosti je Dahlán, [°]Arafát v srpnu 2003 ve snaze dodat protiváhu jejich tandemu povolal Radždžúba jako hlavního národně-bezpečnostního poradce do čela nově ustavené palestinské rady pro národní bezpečnost, která měla všechny bezpečnostní služby zastřešit.³²

³¹ Jamal, 2005 (*The Palestinian National Movement ...*), s. 156.

³² Po [°]Arafátově smrti a [°]Abbásově zvolení prezidentem Radždžúb z funkce odešel.

Když se po [°]Abbásově rezignaci vláda vrátila do rukou těch, kteří o zásadní změny nestáli, boj mezi frakcemi Fatahu se přenesl do ulic. V roce 2004 bezpečnostní anarchie vrcholila. V Pásmu Gazy docházelo k prudkým střetům mezi Dahlánovou polosoukromou armádou a silami loajálními [°]Arafátovi. Součástí nepokojů byly přestřelky, únosy, výhružné bombové útoky, vpády ozbrojenců do veřejných budov, rozsáhlý vandalismus. Násilí namířené proti politickým protivníkům gradovalo. Ra'ísovi oddaný al-Džabálí byl odvolán poté, co se na základě obvinění z korupce stal terčem bouřlivé kampaně, během níž byl vystaven několika atakům a únosu.³³ Prezidentův někdejší poradce a pozdější kritik Nabíl [°]Amrú zase jen se štěstím vyvázl z atentátu Brigád mučedníků al-Aqsá.³⁴ Organizované výtržnosti v Gaze se dále zintenzívnily, bylo vyhlášeno několik výjimečných stavů, žádná ze stran ale nebyla schopna nabýt vrchu.

Částečné zklidnění, které nastalo po [°]Arafátově smrti, vyústilo v novou vlnu násilností v létě a na podzim 2005. Střety zneprátelených frakcí Fatahu vystřídal boj s milicemi Hamásu o kontrolu nad Gazou po plánovaném izraelském stažení. Izrael zamýšlel předejít vzniku „Hamástánu“ předáním Gazy Dahlánovi výměnou za tvrdou ruku vůči islamistům, ti ale prezentovali izraelský odchod jako zásluhu své odbojové činnosti a využili jej k demonstraci síly. Vítězství, kterého dosáhli v legislativních volbách o půl roku později, potvrdilo jejich mocenský vzestup a zápas o hegemonii nad palestinským politickým životem ještě zesílil. Zatímco Západní břeh byl pacifikován izraelskou armádou, uzavřená Gaza se poslední rok zmítala v nejhorším frakčním násilí od vzniku samosprávy. Bezpečnostní síly Fatahu, který se jen těžko smířoval s odstavením od moci, podněcovaly potyčky s islamistickými milicemi, které oplácely útoky na činitele bezpečnostního aparátu, a při rozsáhlých pouličních bitkách, které na přelomu let 2006 a 2007 hrozily překročit práh občanské války, zemřela více než stovka Palestinců. Současné příměří je křehké a ačkoli obě strany vědí, že potlačení druhého tábora při relativně vyrovnaném poměru sil není reálné, intenzita, s jakou se vyzbrojují,³⁵ dává tušit, že nechtějí zůstat nepřipravené. I kdyby ale nakonec zvolily variantu upřímné snahy o spolupráci ve věci obnovení pořádku – nedávná dohoda z Mekky o vládě národní jednoty naznačila velmi nejistý posun tímto směrem – úspěch není zaručen. Druhá intifáda vnesla na palestinská území jevy typické pro zhroutené státy. Obecná rezignace na vládu práva, znedůvěryhodnění politického dialogu, nekontrolované šíření zbraní a psychologické účinky povstání vygenerovaly předpoklady pro to, aby se násilné řešení ideologické, osobní a

³³ Jeho místo zaujal ještě pověstnější Músá [°]Arafát. Toho v září 2005 mafiánským stylem popravily Výbory lidového odporu.

³⁴ Jamal, 2005 (*Media Politics and Democracy in Palestine...*), s. 29.

³⁵ Hamás údajně přijímá výcvik a finance z Íránu, USA naopak přispěly téměř 60 miliony dolarů jednotkám věrným [°]Abbásovu Fatahu.

klanové rivality jevílo jako nejdostupnější, nejefektivnější a přijatelné. Palestiňští civilisté vyčerpaní důsledky okupace, blokády a trestných operací izraelské armády se stali rukojmími rozličně motivovaných ozbrojenců ambiciózních jednotlivců, politických frakcí, zločineckých gangů a soukromých bojůvek místních klanových vůdců, kteří už nejsou ochotni podřizovat se centrální autoritě. V Pásmu Gazy dnes působí skupiny, které nekontroluje ani Hamás ani Fatah. Ozbrojené klany roztáčejí spirálu krevní msty, samozvaní strážci islámské morálky, kteří s velkou pravděpodobností nespádají ani pod Hamás³⁶, napadají internetové kavárny a kulturní zařízení, konkurenční zločinecké skupiny soupeří o vliv. Militantní křídlo Hamásu nelibě nese dostředivou politiku premiéra Haníji a velitelé bezpečnostních složek se brání plánům ministerstva vnitra, které by je chtělo integrovat. I při vůli ke hledání konsensu na nejvyšší úrovni – která sama je podmíněná a ovlivněná vnějšími faktory – je pravděpodobné, že se bezpečnostní situace na palestinských územích bude dále zhoršovat.

³⁶ Izraelské zdroje hovoří v této souvislosti o buňkách typu al-Qá'idy, které zahájily „irákizaci“ Gazy.

VI. Nástup hnutí Hamás: Od sekulárního autoritářství k vládě islamistů

Po [°]Arafátově smrti projevovala řada komentátorů tendenci vyjadřovat povinně optimistickou naději, že se právě otevřela cesta novému, mezinárodně akceptovatelnému palestinskému vedení, které pohne vnitropalestinskou scénou směrem umožňujícím obnovení mírového procesu. Brzy se však ukázalo, že krize dosáhla fáze, v níž pouhý ra'ísův odchod nezvrátí ani pokračující degeneraci samosprávy ani izraelskou zdrženlivost k jakémukoli vážnějšímu jednání s palestinskou stranou.

Přirozeného nástupce, který by aspiroval na všeobjímající vládu a těšil se srovnatelnému postavení symbolu, po sobě [°]Arafát nezanechal. Jeho trojjediná funkce generálního tajemníka Fatahu, předsedy výkonného výboru OOP a prezidenta PA byla rozdělena: do čela Fatahu se více formálně než na základě opravdového vlivu dostal exilový veterán Fárúq Qaddúmí, nejvyšší post v OOP převzal promírově orientovaný Mahmúd [°]Abbás. Bývalý palestinský premiér byl i přes nevýrazné charisma a málo rozvinutou mocenskou základnu (vlastní systém patronáže nebo kontrola ozbrojených složek) také revolučním výborem svého hnutí navržen kandidátem Fatahu pro prezidentské volby plánované na 9. leden 2005. Že jednoznačnou podporu v řadách rozpolčeného Fatahu nemá jistou, vyšlo najevo, když se znovu ozval hlas „mladé gardy“. Z izraelského vězení ohlásil záměr zúčastnit se prezidentského klání populární Marwán Barghúthí¹ a dokud se [°]Abbásovým vyslancům nepodařilo přesvědčit ho ke stažení kandidatury v zájmu předejití definitivnímu rozštěpení hnutí, hrozilo, že by se volby mohly proměnit v drama. Nakonec [°]Abbás při bojkotu ze strany islamistické opozice se 62,52% voličských hlasů pohodlně zvítězil nad nezávislým Mustafou Barghúthím a beznadějně zaostávajícími levicovými kandidáty.²

Kontinuita byla potvrzena i na vládní úrovni. Ahmad Quraj[°]a v únoru 2005 po bouřlivé debatě v PLR, která žádala výraznou proměnu jím navrhovaného kabinetu, těsně obhájil funkci premiéra poté, co byl [°]Abbásem pověřen sestavením nové vlády. Bez ústupků se to však neobešlo. PLR prosazovala začlenění kvalifikovaných, reformně smýšlejících ministrů a vyslovila se, že neudělí důvěru, pokud nebudou její doporučení brána v potaz. Quraj[°]a byl nucen vytvořit kabinet, ve kterém nové tváře nahradily mnohé z těch, kteří neopustili vládní křesla od vzniku samosprávy – odešel Sá'ib [°]Urajqát, Máhir al-Masrí, Intisár al-Wazírová, [°]Azzám Ahmad i další „osvědčení“ členové předchozích vlád.

¹ Barghúthí byl v dubnu 2002 zatčen izraelskou armádou a v červnu 2004 odsouzen k pětinasobnému doživotí za účast na třech protiizraelských útocích se smrtelnými následky.

² Oficiální výsledky viz <http://www.elections/ps/template.aspx?id=55>

Pozice nového prezidenta, nové vlády a oficiálních palestinských struktur vůbec byla slabá. ³Abbás nebyl schopen a v zájmu snahy zabránit občanské válce ani ochoten tvrdě zasáhnout proti palestinským ozbrojencům tak, jak Izrael a mezinárodní kvartet považovaly za žádoucí, pokusil se ale učinit několik kroků, které, jak doufal, dosáhnou téhož cíle – zastavení bojů na vnější i vnitřní frontě– jinou cestou. Jeho politický styl se od ⁴Arafátova lišil. Před zákulisními manipulacemi, k nimž postrádal talent svého předchůdce, dával přednost přímému dialogu a problém s islámskou opozicí, které vyloučení ze samosprávy dovolovalo jednat bez ohledu na její zájmy, chtěl řešit otevřením systému tak, aby participace na něm nutila opoziční frakce k umírněnému a odpovědnému chování. Během ledna a února 2005 se mu podařilo přesvědčit islamistická hnutí k podmíněčnému příměří.³ Vyhlášeno bylo káhirskou deklarácí slibující brzké uspořádání voleb a začlenění všech palestinských frakcí do reformované OOP.⁴ Hamás vzápětí oznámil, že se zúčastní legislativních voleb chystaných na červenec. Důvodů pro takové rozhodnutí bylo několik. Proces z Osla, kvůli kterému v 90. letech odmítal legitimitu institucí samosprávy, prohlásily obě strany konfliktu dávno za mrtvý. Hamás v posledních letech velmi zesílil a toužil zúročit kredit, který na palestinské ulici získal protiizraelským bojem, sociálními službami a kritikou korupce. Rozkládající se a nedůvěryhodný Fatah už nebyl nepřekonatelným soupeřem a Hamás vycítil, že nastal čas, kdy může nejen zlegalizovat svou činnost, ale také vstoupit do palestinské politiky jako výrazná síla. Zisky, které hnutí zaznamenalo ve volbách do místních samospráv⁵, které se ve čtyřech etapách konaly během roku 2005, naznačily, že jeho účast nebude symbolická.

V červnu PLR schválila podle návrhu odsouhlaseného všemi frakcemi dodatky k volebnímu zákonu. Počet legislativců byl navýšen na 132, volební systém měl být smíšený: 66 osob bylo vybíráno většinovým systémem v personalizované volbě v 16 volebních obvodech, z nichž každému je určen počet zástupců úměrný populaci, zbylých 66 zákonodárců mělo být zvoleno proporčně z uzavřených kandidátních listin v jediném celopalestinském obvodu. Šest míst bylo rezervováno pro křesťany a zavedeny byly i kvóty pro ženy: na každé listině musela být minimálně jedna mezi prvními třemi, dalšími čtyřmi a dalšími pěti jmény. Oficiální odložení voleb prezidentským dekretem, které mělo usnadnit převzetí Pásmo Gazy po izraelském stažení a umožnit konsolidaci rozklíženého Fatahu, přispělo k propuknutí ostrých střetů mezi ozbrojenci obou hlavních frakcí. Pouliční boje o Gazu na podzim 2005 byly ale jen předehrou

³ Příměří mělo původně platit do konce roku, v prosinci 2005 bylo ale prodlouženo a s výjimkou občasných odpalování podomácku vyrobených raket s minimální účinností nad izraelské území, které palestínští radikálové prezentují jako odvetu za izraelské operace na Západním břehu, bylo víceméně dodržováno.

⁴ Káhirská deklaráce viz <http://www.palestine-pmc.com/details.asp?cat=2&id=849>.

⁵ Šlo o první volby do místních rad za dobu existence samosprávy. Před jejím vznikem proběhly jediné volby starostů velkých palestinských měst v 70. letech, kdy vítězství nacionalistů přesvědčilo Izrael o nutnosti upustit od jejich konání.

šoku, který vládnoucímu Fatahu, Izraeli i mezinárodnímu společenství připravili Palestinci ve volebních místnostech.

Jedny z nejdemokratičtějších voleb arabské historie, které vynesly k moci islamistický Hamás s dráhou teroristické organizace, se uskutečnily 29. ledna 2006. Kandidáti Hamásu v nich získali 74, Fatah pouhých 45 křesel. V proporční části hlasování byly výsledky obou frakcí vyrovnané (44,45% a 29 křesel pro Hamás a 41,43% a 28 křesel pro Fatah), islamisté ale nečekaně zabodovali v obvodech (45 proti 17). Výsledky ostatních kandidátek nepřekvapily. Tři zástupce v nové PLR si připsala LFOP, po dvou legislativcích získala koalice zbývajících levicových stran, Nezávislá Palestina Mustafy Barghúthího a Třetí cesta Saláma Fajjáda a Hanán Ašráwíové, čtyři křesla obsadili nezávislí.⁶

Už samotná volební účast a tím více překvapivé vítězství vyvolalo mezi odborníky debatu o tom, jakou roli Hamás může v palestinském systému hrát a jakou strategii by vůči němu bylo vhodné zaujmout. Je to z podstaty nereformovatelné seskupení beznadějně svázané totalitním krédem, kterým dříve či později spoutá společnost, nebo se začne chovat spíše jako sociálně-konzervativní, nábožensky orientovaná politická strana, která je schopna působit v rámci pluralitního systému, aniž by ho rozbíjela? Cítí se být součástí nadnárodního islamistického proudu, který stále více splývá s globální džihádistickou sítí, jejíž zlovolná ideologie nenávisti k západní civilizaci sní o restauraci chalífátu, nebo se chce plně integrovat do palestinského hnutí a po boku sekulárních Palestinců usilovat o nezávislý národní stát? Je jeho deklarovaná ochota dodržovat dlouhodobé příměří za předpokladu vzniku palestinského státu zákeřným manévrem, který má umožnit přípravu na další konfrontaci, nebo pokusem přiblížit se realitě bez ztráty tváře? Je dostačujícím vodítkem pro pochopení politiky hnutí jeho extrémní charta, nebo lze pozorovat pozvolný posun k pragmatismu a flexibilitě, který Fatahu trval desetiletí? Je třeba Hamás izolovat a usilovat o jeho selhání, nebo je žádoucí podchytit váhavě vstřícná gesta a snažit se ho vtáhnout do rozumného dialogu? Bude efektivnější nutit ho přistoupit na podmínky, jejichž přijetím by explicitně popřel svou sebedefinici, a riskovat, že neúspěch stoupenců umírněnějšího kurzu přivodí návrat radikalismu, nebo ho tlačit k pragmatickému, byť jistě ne plně uspokojivému řešení?⁷

⁶ Výsledky voleb viz viz <http://www.elections/ps/template.aspx?id=291>

⁷ K této diskuzi např. Herzog, Michael: *Can Hamas Be Tamed?* In: *Foreign Affairs*. Vol. 85, No. 2, March/April 2006. <http://www.foreignaffairs.org/20060301faessay85207/michael-herzog/can-hamas-be-tamed.html>
Satloff, Robert (ed.): *Hamas Triumphant: Implications for Security, Politics, Economy and Strategy*. <http://www.washingtoninstitute.org/templateCO4.php?CID=232>.
protinázor viz např. Fuller, Graham E.: *Hamas Comes to Power: Breakthrough or Setback?* Center for Contemporary Conflict. <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/2006/Feb/fullerFeb06.asp>

Ti, kteří odpovídají na tyto otázky, obvykle vrší důkazy, které podírají jejich apriorní interpretaci, aniž by připustili existenci signálů svědčících pro druhou možnost. V jednání Hamásu lze hledat legitimní argumenty pro obě potenciální odpovědi. Přestože soudržnost islamistů je mnohem větší než v případě Fatahu, ani Hamás není monolitem. Pod záštitu hnutí se uchylují radikální doktrináři i přístupnější pragmatici, reformisté i tradicionalisté, klerikové i technokrati, militanti i lidé se seriózní profesní kariérou. Část z nich se pokouší učinit Hamás širěji akceptovatelnou součástí systému, je ochotná hledat politické kompromisy s ostatními palestinskými frakcemi a dokonce nověji interpretovat politiku hnutí, nikdy však na úkor zřeknutí se nejzákladnějších ideologických postulátů nebo fundamentalističtějšího křídla. Tito lidé se během předvolební kampaně a následného vstupu do vlády snažili prezentovat „novou“ tvář Hamásu.⁸ Předvolební platformu koncipovali tak, aby oslovila i Palestince, kteří by pro to, co hnutí dosud reprezentovalo, Hamás nevolili. Program nazvaný Změna a reforma se soustředil na praktické domácí problémy, jeho ambicí bylo vypadat státotvorně. Kromě obecných odkazů na islámské hodnoty a právo bránit se okupaci nezdůrazňoval ani náboženskou stránku, ani ozbrojený protiizraelský boj. Vstup hnutí do politiky vysvětloval povinností podílet se na reformě vnitropalestinské scény, čelit korupci a posilovat národní jednotu. Až překvapivě aktivně zapojil Hamás „občanskou“ rétoriku. Ve svém programu se hlásil k nutnosti realizovat téměř všechny principy, jejichž dodržování Palestinci léta žádali od vedení samosprávy: pluralismu, občanských práv, dělby a rotace moci, rozvoje občanské společnosti, vlády práva a rovnosti před zákonem, decentralizace, meritokratických principů atd. Nebýt minulosti a praxe palestinských islamistů, oficiální program, který prezentovali voličům na podzim 2005, by skutečně mohl být považován za relativně umírněný.

Vítězstvím, které mu vyneslo absolutní většinu v PLR, byl Hamás zaskočen. Okamžitě po volbách zahájil neformální konzultace o vládě národní jednoty, která měla ulehčit břímě jeho výhradní odpovědnosti. Na post premiéra navrhl Ismá'íla Haníju, člena širšího vedení nakloněného dostředivému kurzu. ^cAbbás jej v únoru 2006 pověřil sestavením vlády, koaliční jednání s ostatními frakcemi ale ztroskotala. Fatah odmítl účast s odůvodněním, že platforma chystané vlády nechce uznat OOP jako jediného legitimního představitele palestinského lidu,⁹ když nezahrnuje odkaz na přijetí jejích dohod s Izraelem, a vsadil na to, že nezkušenost spolu s rýsujícím se mezinárodním bojkotem vládu Hamásu rychle položí. Haníja se však nevzdal a v březnu vytvořil jednobarevný kabinet. Z politických osobností se v něm kromě premiéra

⁸ Hroub, Khaled: *A "New Hamas" through Its New Documents*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXXV, No. 140, Summer 2006, s. 6-27.

⁹ *Hamas Rejects PLO Executive Committee's Request*. Al-Quds Newspaper. <http://www.jmcc.org/new/06/mar/plo.htm>

objevil také rigidní doktrinář Mahmúd az-Zahhár na ministerstvu zahraničí nebo Sa[°]íd Sijám na vnitru, převážně ale šlo o Hamásu blízké nebo nezávislé technokraty. Haníja předstoupil před PLR s poměrně kultivovaným projevem, v němž se znovu pokusil přesvědčit Palestince i svět, že jeho vláda bude reformní a umírněná a s dohodami mezi OOP a Izraelem stejně tak jako s mezinárodními rezolucemi bude nakládat s „nejvyšší národní odpovědností“¹⁰, od izolace to však nový kabinet neodvrátilo.

Podmínky, které pro kontakt s vládou a poskytování finanční pomoci stanovil mezinárodní kvartet – explicitní uznání práva Izraele na existenci, zřetelné odmítnutí násilí a uznání všech předchozích dohod – nebyly splněny a mezinárodní společenství zahájilo důsledný finanční a diplomatický bojkot palestinských vládních institucí. Následující měsíce byly vyplněny spory o pravomoci a kontrolu nad bezpečnostními složkami mezi prezidentem a vládou – stejný scénář jako za [°]Arafáta, tentokrát jen s opačným znaménkem. Rozklad samosprávy razantně postupoval ve všech ohledech, vláda nebyla schopna prakticky ničeho. Izrael pozatýkal část jejích ministrů a více než 40 zákonodárců včetně předsedy PLR [°]Abd al-[°]Azíze Dwajka. Přes 100 tisíc zaměstnanců veřejného sektoru s podporou Fatahu vstoupilo do stávků kvůli nevyplaceným mzdám, znovu se začaly množit ozbrojené střety v ulicích. Když v září na otázce uznání Izraele selhalo nové kolo jednání o koaliční vládě, [°]Abbás pohrozil vypsáním nových voleb. V závěru roku mimořádně silné napětí mezi oběma frakcemi dospělo na práh občanské války. Neudržitelnost situace svedla v únoru 2007 vůdce Fatahu a Hamásu do Mekky, kde na třetí pokus uzavřeli dohodu o vládě národní jednoty. Hamás se v koaliční platformě zavázal k „respektování“ předchozích dohod s Izraelem,¹¹ formulaci, jíž Palestinci vydávají za implicitní splnění podmínek kvartetu. Pro [°]Abbáse, kterého část vlastního Fatahu tlačila k odstavení Hamásu, to byl hořký ústupek v zájmu navrácení klidu: místo původního záměru vtáhnout a usměrňovat Hamás se nyní zdálo, že Hamás koptoval Fatah. Haníja si v nové vládě udržel pozici premiéra, další klíčové posty obsadili nezávislí: Salám Fajjád se vrátil na ministerstvo financí, zahraničí převzal Zijád Abú [°]Amrú a citlivé vnitro dostal málo známý Hání al-Qawásmí. Vláda národní jednoty byla v jistém smyslu historickým počinem, k němuž řada palestinských osobností dlouho upínala své naděje, nad jejími vyhlídkami se však od počátku vznášely pochybnosti. Ve dvou hlavních úkolech – prolomení mezinárodní finanční blokády a ovládnutí bezpečnostního chaosu – neuspěla a o jejím rozpuštění už začali mluvit jak radikální členové Hamásu, tak vlivné osoby Fatahu.

¹⁰ Hroub, Khaled: *A "New Hamas" through Its New Documents*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXXV, No. 140, Summer 2006, s. 6-27.

PM Ismail Haniyeh speech to the PLC – March 27, 2006. <http://www.jmcc.org/politics/pna/pmhanieh.htm>

¹¹ *The Program of the National Unity Government*. <http://www.jmcc.org/politics/pna/nationalgovprog.htm>

Hamás poslední rok a půl procházel schizofrenním obdobím. Na palestinských územích se do jeho čela dostali zástupci pragmatičtějšího křídla (Ismá'íl Haníja, Násir ad-Dín aš-Šá'ir, Ghází Hamad, Ahmad Bahár) tradičně nakloněného dialogu se samosprávou a spolupráci s ostatními frakcemi. Některé analytiky to vedlo k přesvědčení, že hnutí vlivem své schopnosti zohlednit realitu prošlo progresivním vývojem, který mu umožní stát se politicky odpovědným hráčem. Není třeba zpochybňovat, že k jistému posunu a náznakům flexibility došlo, žádný zásadní vnitřní přerod ale hnutí neprodělalo. „Původní“ Hamás se svou rigiditou v otázce vnitřního společensko-politického uspořádání i bojovnou rétorikou ve vztahu k Izraeli rozhodně není na ústupu. Někteří představitelé hnutí ve snaze předejít znepokojení liberálnějších Palestinců prohlašují za svůj ideál umírněný islám, který plně respektuje pluralitu, demokratickou vůli palestinské společnosti a plnohodnotné občanství nemuslimů¹², jiní se netají přesvědčením o nutnosti zavést náboženské právo a přísnou islámskou morálku.¹³ Během více než roku u moci Hamás tímto směrem příliš aktivity nevyvíjel,¹⁴ spíše to ale bylo díky zaneprázdněnosti starostmi o přežití vlády než v důsledku nezájmu. Ambivalentní je i jeho vztah k demokracii. Hnutí vždy stavělo na gradualistickém přístupu, jeho cílem bylo vychovat společnost, která nakonec sama zvolí islámský řád. Hamás se k demokracii přihlásil, protože cítí, že ji může využít, nakolik ale bude ochoten nechat ji korigovat vlastní světonázor, zůstává otázkou. Pokud jde o Izrael, Hamás už v 90. letech střídal fáze otevřené konfrontace s periodicky oživovaným konceptem islámského příměří (*hudna*), které může být prodlužováno v případě, že se nepřítel nedopouští agrese. V tomto kontextu přispěli vůdci Hamásu ke sjednocení národních požadavků příslibem možnosti dlouhodobého příměří, pokud Palestinci získají vlastní stát na územích obsazených v roce 1967. Ti, kteří v průběhu posledního roku zkusili dostředivou politiku – která by snad za mimořádně příznivých okolností a v delším časovém horizontu mohla mít efekt, o němž mluví stoupenci integrace – selhali. Jejich pokus naznačit ochotu k dílčímu ústupku při zachování ideologické čistoty mezinárodního společenství o měnící se podstatě teroristické organizace nepřesvědčil. Explicitní uznání legitimacy existence Státu Izrael Hamás neučiní. Přes rok trvající mezinárodní blokáda sice dokonala totální kolaps samosprávy, islamisty ale nezlomila. Hamás zůstává silný a je pravděpodobné, že v něm s krachem vlády národní jednoty a obnovením snah o jeho odstavení znovu převáží radikální trend.

¹² *Hope and Fear in Palestine*. http://www.pbs.org/newshour/bb/middle_east/jan-june06/palestine_1-24.html

¹³ *Hamas to Impose Sharia Law in Palestinian Territories*. <http://www.themiddleeastnow.com/news/hamassharia.html>

¹⁴ Výjimkou bylo stažení sbírky palestinských lidových povídek ze školních knihoven kvůli jejich údajně neslušnému podtextu v březnu 2007. Událost vzbudila rozhořčení mezi palestinskými intelektuály.

Závěr

Cílem této práce byla deskriptivní analýza vývoje a charakteru politického systému, který se od roku 1994 formoval na územích palestinské samosprávy. Mírový proces, který ji zrodil, byl experimentem, který se nepovedl. Zcela odlišné představy o podobě jeho vyústění, které vycházely z neslučitelných ideologických, bezpečnostních a morálních požadavků, připravily podmínky pro výbuch. Nová intifáda, kterou Palestinci rozvířili, měla nejhorší důsledky pro ně samotné. Izrael obnovil přímou okupaci většiny jejich území a široké kvazistátní struktury, které zbyly po procesu 90. let, začínaly připomínat frašku. Všestranný rozklad samosprávy, bezpečnostní chaos a komplexní funkční paralýzu se nepodařilo překonat, palestinská agónie je dnes silnější než kdykoli předtím.

Systém, který se vytvářel na palestinských územích před vypuknutím intifády, byl systémem jednoho muže. Předseda [°]Arafát přenesl na půdu samosprávy způsob vlády, kterým po řadu desetiletí řídil exilovou OOP. Nebyl to brutální diktátor ani ideologický despota, ve své osobě ale kumuloval moc, která mu dovolovala provádět všechna důležitá rozhodnutí, kontrolovat jmenování a vystupovat jako nejvyšší arbitr na všech úrovních exekutivy. Jeho režim v sobě spojoval prvky zárodečné demokracie, autokratického stylu a měkkých forem represe. Opíral se o neformální struktury klientelismu, prostřednictvím nichž udržoval dominantní postavení navrátilších se kádrů exilu, integroval místní elitu a vyvažoval různorodé zájmy společensky vlivných skupin. Vyznačoval se rozsáhlou korupcí, přebujelou a neefektivní správou, absencí právních záruk a často svévolným jednáním bezpečnostních složek. Formální instituce, které měly být garantem dělby moci, se ocitly na okraji. Parlamentní těleso bylo obcházeno a jeho Základní zákon, který se snažil položit základy relativně liberálního systému, nebyl uveden do praxe. [°]Arafátův režim neměl jednoduchou úlohu. Musel manévrovat mezi bezpečnostními požadavky Izraele a domácí radikální opozicí. [°]Arafát a jeho spolupracovníci byli odchovaní arabským politickým stylem a nastavení mírového procesu jim pomohlo jej upevnit. Přesto měl palestinský systém před začátkem druhé intifády vzhledem k tradiční pluralitě palestinské společensko-politické scény, rozvinutým občanským aktivitám a připravenému ústavnímu modelu mnohem lepší předpoklady k postupné liberalizaci než většina ostatních arabských společností.

Povstání, které vypuklo na podzim 2000, znamenalo zásadní zlom. Instituce samosprávy zcela přestaly fungovat a izraelské odvetné operace tvrdě dolehly nejen na palestinské vedení obviněné z přípravy intifády, ale také na civilní infrastrukturu a každodenní život Palestinců. Povstání se proměnilo ve vnitropalestinský mocenský boj v rámci establishmentu samosprávy

i mezi samosprávou a vněsystemovými skupinami. Nucená přestavba systému, která měla omezit ^oArafátův vliv a přenést odpovědnost na premiéra a vládu tak, aby se proreformní síly alespoň pokusily korigovat rostoucí militarizaci a zachránit šanci na palestinskou státnost, nepřinesla kýžený výsledek. ^oArafát tvrdošijně odmítal přerozdělení moci a politické boje znepřátelených frakcí přerostly v pouliční násilí, výtržnosti, únosy a vraždy. Po odeznění nejdramatičtější fáze povstání vystoupila z palestinských trosek nová realita: ^oArafátův režim padl, autorita samosprávy se zcela rozložila, palestinskou společnost prostoupily patologické jevy a Pásmo Gazy, které Izraelci v létě 2005 opustili, se rychle propadlo do bezpečnostní anarchie, když se stalo bojištěm milicí a ozbrojených gangů. Finanční situace samosprávy hraničila s bankrotem, to nejhorší ale mělo teprve přijít.

Po ^oArafátově smrti se systém otevřel integraci levicové a islámské opozice. Nové vedení samosprávy předpokládalo, že účast v demokratickém procesu ji povede k odpovědnosti, umírněnosti a pragmatismu. Ohromující vítězství hnutí Hamás v legislativních volbách na počátku roku 2006 postavilo další dramatický mezník a vyvolalo diskuzi o tom, co vláda nereformovaných islamistů pro palestinský systém může znamenat. Mezinárodní blokáda v reakci na jejich odmítnutí explicitně uznat Izrael jim mnoho prostoru nenechala, vlastní otázka ale zůstává legitimní. K jaké formě „islámského státu“ by hnutí chtělo směřovat? Bylo by schopno působit v rámci pluralitního parlamentního systému? Osedlal by si Hamás demokracii, nebo by ho demokratické prostředí dokázalo usměrnit? Odpovědi jsou otevřené. Někteří představitelé hnutí sice naznačují potenciál k modernizaci a relativně umírněnému, „občanskému“ výkladu islámu, fundamentalistická podstata a trvajících mobilizace proti Izraeli jsou ale příliš silnými brzdnými faktory. Hamás by se v parlamentním systému nejspíše snažil o postupné přizpůsobování veřejného života svému ideálu „islámské demokracie“, řádu, který vychází z islámského práva a hodnot a zároveň zohledňuje specifika palestinské společnosti. Jeho hlubší transformace by vyžadovala delší časové období a zdravý konsolidovaný systém, který by ho absorboval. Něco takového v Palestině chybí a je pravděpodobné, že v situaci, kdy padne vláda národní jednoty a Hamás se bude cítit vylučován – novými volbami nebo jakkoli jinak – opět posílí radikální kurz.

Jaké jsou tedy perspektivy palestinské samosprávy a jejího systému? Taková otázka je dosti odvážná v době, kdy samospráva v podstatě neexistuje, nebo se totálně zhroutila: Západní břeh je v moci izraelské armády a v Pásmu Gazy více než oficiální palestinská správa vládnou ozbrojené klany, šéfové bezpečnostních složek, islamistické milice a zločinecké gangy. Mnozí političtí a klanoví vůdci, kteří si v dřívějším období opatřili mocenskou základnu a povstání jim pomohlo ji vyzbrojit, nyní – bez ohledu na to, zda patří k establishmentu samosprávy či

nikoli – dávají přednost udržení vlastního mocenského potenciálu před přiznáním autority neurčité národní entitě s nejasnou budoucností. Nezbytným krokem k záchraně samosprávy by muselo být obnovení pořádku. Dostat Gazu pod kontrolu ale nebude snadné ani pro Fatah (Dahlánovy bezpečnostní složky) ani pro Hamás (jeho milice a ozbrojené křídlo), tím méně pro vládu (ministerstvo vnitra), ať už ji povede kdokoli. Vzhledem k bezpečnostním rizikům, které militantní aktivity v Gaze – vypalování raket na izraelské území, vyzbrojování Hamásu, výskyt buněk operujících ve stylu al-Qá'idy – představují pro židovský stát, není vyloučen ani návrat izraelské armády.

V kruhu se pohybuje i další nutný předpoklad oživení odumírající entity. Obnovení jejího fungování není možné bez odstranění mezinárodní blokády. K tomu nedojde, bude-li u vlády Hamás. Pokusí-li se ho Abbás odstavit, jak tiše radí mezinárodní společenství, prohloubení vnitřního rozkolu povede k další destabilizaci. Neodváží-li se toho a blokáda přetrvá, výbuch hrozí rovněž.

I kdyby zázrak vyvedl samosprávu z bezprostřední krize, palestinský systém nemá vyhlídky na pozitivní vývoj, pokud se nepodaří vyřešit formu palestinského sebeurčení způsobem, se kterým se tak či onak smíří všechny strany – a to se zdá nemožné. I když nakonec Izrael před přímou okupací upřednostní separaci, všestranná asymetrie konfliktu napovídá, že to bude on, kdo bude moci určovat podmínky. S představou plně suverénního palestinského státu v hranicích, které žádají Palestinci se Izrael neztotožnil nikdy, tím méně po zkušenostech z Camp Davidu a neúspěšných jednáních z konce roku 2000, kdy Palestinci odmítli i návrhy, které se tomuto požadavku značně přiblížily. To nejlepší, co bude židovský stát ochoten ve střednědobém horizontu nabídnout, bude pravděpodobně jakási forma autonomie či závislé „státnosti“ mezi soustavou izraelských bezpečnostních bariér v západní části Západního břehu a Jordánským údolím. Že Izrael nebude chtít tuto oblast přenechat islamistické organizaci, která se nezřekla terorismu a odmítá uznat jeho existenci, je nanejvýš přirozené. Vyhlídky na reálný úspěch ale neslibuje ani druhá varianta. Izraelsko-americká strategie počítá s izolací Hamásu a posílením „umírněných“ palestinských sil (Abbás, Dahlán), které budou ochotny přistoupit na izraelské řešení a pokusí se islamisty potlačit. Tento koncept už ale opakovaně selhal – v 90. letech v Arafátově samosprávě a znovu během povstání. Hamás se s takovým scénářem nesmíří, bude dál vyvolávat nestabilitu a Palestinci potenciálně přijatí za partnery ho nebudou schopni eliminovat. Více než dotvoření a konsolidace vnitřního palestinského systému je do budoucna pravděpodobná další konfrontace.

Prameny a literatura

Dokumenty a další prameny:

The Basic Law for the Palestinian National Authority - 2002
The Amended Basic Law for the Palestinian National Authority - March 18, 2003
Constitution of the State of Palestine - Third Draft, March 7, 2003
PM Mahmoud Abbas (Abu Mazen) speech to the PLC - April 29, 2003
First speech of Mahmoud Abbas (Abu Mazen) as the President of Palestine - January 15, 2005
PM Ismail Haniyeh speech to the PLC - March 27, 2006
The National Conciliation Document of the Prisoners - May 11, 2006

Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements: Washington DC, September 13, 1993
Protocol on Economic Relations between the Government of Israel and the PLO Agreement on the Gaza Strip and the Jericho area - May 4, 1994
Protocol on Further Transfer of Powers and Responsibilities - August 27, 1995
Israeli - Palestinian Interim Agreement on the West Bank and Gaza Strip: Washington DC, September 28, 1995
Protocol Concerning the Redeployment in Hebron - January 17, 1997
The Wye River Memorandum, Washington DC, October 23, 1998
The Sharm el-Sheikh Memorandum - September 4, 1999
Elements of a Performance-Based Road Map to a Permanent Two-State Solution to the Israeli-Palestinian Conflict - April 30, 2003

převzato z:

<http://www.elections.ps>
<http://www.jmcc.org/politics/pna/>
<http://www.jmcc.org/documents/>
<http://www.jmcc.org/peace/agreements/>
<http://www.mfa.gov.il/mfa/peace%20process/reference%20documents/>

Literatura monografická neperiodická
(knihy, odborné internetové publikace neperiodického charakteru):

Abu-Amr, Ziad: *Islamic Fundamentalism in the West Bank and Gaza: Muslim Brotherhood and Islamic Jihad*. Indiana University Press, Bloomington 1994.
Baroud, Ramzy: *The Second Palestinian Intifada: A Chronicle of a People's Struggle*. Pluto Press, London 2006.
Beck, Martin: *Prospects for and Obstacles to Achieving a Viable Palestinian State*. Bir Zeit University, Bir Zeit 2004.
Ben-Ami, Shlomo: *Scars of War, Wounds of Peace: The Israeli-Arab Tragedy*. Phoenix, London 2006.
Brown, Nathan: *Palestinian Politics After the Oslo Accords: Resuming Arab Palestine*. University of California Press, Berkeley 2003.
Cordesman, Anthony H.: *CSIS: Palestinian Forces: Palestinian Authority and Militant Forces*. Center for Strategic and International Studies.
http://www.csis.org/media/csis/pubs/060201_palestforces.pdf Staženo 20. 1. 2007.

Čejka, Marek: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Centrum strategických studií, Brno 2005.

Friedman, Gil: *Political Beliefs and Preferences of People who Trust Fatah and People who Trust Leftist Factions: Analysis of Palestinian Public Opinion on Politics*. Jerusalem Media and Communication Centre, Jerusalem 2000.

Friedman, Gil: *Popular Trust in Palestinian Islamic Factions: Analysis of Palestinian Public Opinion on Politics*. Jerusalem Media and Communication Centre, Jerusalem 2000.

Frisch, Hillel: *Countdown to Statehood: Palestinian State Formation in the West Bank and Gaza*. State University of New York Press, New York 1998.

Ghanem, Asad: *The Palestinian Regime: A Partial Democracy*. Sussex Academic Press, Brighton 2001.

Hroub, Khaled: *Hamas: Political Thought and Practice*. Institute for Palestine Studies, Washington 2000.

Introvigne, Massimo: *Hamás. Islámský terorismus ve Svaté zemi*. Vyšehrad, Praha 2003.

Jamal, Amal: *Media Politics and Democracy in Palestine: Political Culture, Pluralism and the Palestinian Authority*. Sussex Academic Press, Brighton 2005.

Jamal, Amal: *The Palestinian National Movement: Politics of Contention, 1967-2005*. Indiana University Press, Bloomington 2005.

Kepel, Gilles: *Válka v srdci islámu*. Karolinum, Praha 2006. s. 15-43.

Khalidi, Rashid: *The Iron Cage: The Story of the Palestinian Struggle for Statehood*. Beacon Press, Boston 2006.

Khan, Mushtaq Husain; Giacaman, George; Amundsen, Inge (ed.): *State Formation in Palestine: Viability and Governance During a Social Transformation*. Routledge, London 2004.

Litvak, Meir: *The Islamization of Palestinian Identity: The Case of Hamas*. Moshe Dayan Center, Tel Aviv University, Tel Aviv 1996.

Makovsky, David: *Making Peace With the PLO: The Rabin Government's Road to the Oslo Accord*. Westview Press, Washington 1995.

Mendel, Miloš: *Náboženství v boji o Palestinu. Judaismus, křesťanství a islám jako ideologie etnického konfliktu*. Atlantis, Brno 2000.

Mishal, Shaul; Sela, Avraham: *The Palestinian Hamas: Vision, Violence and Coexistence*. Columbia University Press, New York 2006.

Parsons, Nigel C.: *The Politics of the Palestinian Authority: From Oslo to Al-Aqsa*. Routledge, London 2003.

Robinson, Glenn E.: *Building a Palestinian State: The Incomplete Revolution*. Indiana University Press, Bloomington 1997.

Ross, Dennis: *The Missing Peace: The Inside Story of the Fight for Middle East Peace*. Farrar, Straus and Giroux, New York 2004.

Roy, Sara: *The Gaza Strip: The Political Economy of De-Development*. Institute for Palestine Studies, Washington 1995.

Rubin, Barry M.: *Revolution Until Victory? The Politics and History of the PLO*. Harvard University Press, Cambridge 1994.

Rubin, Barry M.: *The Transformation of Palestinian Politics: From Revolution to State-Building*. Harvard University Press, Cambridge 1999.

Rubin, Barry M.; Rubin, Judith C.: *Yasir Arafat: A Political Biography*. Oxford University Press, Oxford 2003.

Satloff, Robert (ed.): *Hamas Triumphant: Implications for Security, Politics, Economy and Strategy*. <http://www.washingtoninstitute.org/templateCO4.php?CID=232>.

Staženo 20.11.2006.

Sayigh, Yezid: *Armed Struggle and the Search for State: The Palestinian National Movement, 1949-1993*. Oxford University Press, New York 1997.

Schenker, David K.: *Palestinian Democracy and Governance: An Appraisal of the Legislative Council*. WINEP, Washington 2000.

Siegmán, Henry (ed.): *Strengthening Palestinian Public Institutions: Executive Summary – Report of an Independent Task Force*. CFR, New York 1999.

Literatura monografická periodická
(články):

Abu-Amr, Ziad: *The Palestinian Legislative Council: A Critical Assessment*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXVI, No. 104, Summer 1997, s. 90-97.

Brown, Nathan: *Constituting Palestine: The Efforts to Write a Basic Law for the Palestinian Authority*. In: *Middle East Journal*. Vol. 54, No. 1, Winter 2000, s. 25-43.

Brynen, Rex: *The Dynamics of Palestinian Elite Formation*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXIV, No. 95, Spring 1995, s. 31-43.

Brynen, Rex: *The Neopatrimonial Dimension of Palestinian Politics*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXV, No. 97, Autumn 1995, s. 23-36.

Farsakh, Leila: *Independence, Cantons or Bantustans: Whither the Palestinian State?* In: *Middle East Journal*. Vol. 59, No. 2, Spring 2005, s. 230-245.

Fuller, Graham E.: *Hamas Comes to Power: Breakthrough or Setback?* Center for Contemporary Conflict. <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/2006/Feb/fullerFeb06.asp>

Gaess, Roger: *Interviews from Gaza: What Hamas Wants? Palestinian Options Under Siege*. In: *Middle East Policy*. Vol. IX, No. 4, December 2002. http://www.mepc.org/journal_vol9/0212_gaess.asp Staženo 10. 7. 2006.

Ghanem, Asad: *Founding Elections in a Transitional Period: The First Palestinian General Elections*. In: *Middle East Journal*. Vol. 50, No. 4, Autumn 1996, s. 513-528.

Hammami, Rema: *Palestinian NGOs Since Oslo: From NGO Politics to Social Movements?* In: *Middle East Report*. No. 214, Spring 2000, s. 188-202.

Herzog, Michael: *Can Hamas Be Tamed?* In: *Foreign Affairs*. Vol. 85, No. 2, March/April 2006. <http://www.foreignaffairs.org/20060301faessay85207/michael-herzog/can-hamas-be-tamed.html> Staženo 10. 1. 2007.

Hilal, Jamil: *Hamas's Rise as Charted in the Polls, 1994–2005*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXXV, No. 139, Spring 2006, s. 6-19.

Hroub, Khaled: *A "New Hamas" through Its New Documents*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXXV, No. 140, Summer 2006, s. 6-27.

Jamal, Amal: *Engendering State-Building: The Women's Movement and Gender-Regime in Palestine*. In: *Middle East Journal*. Vol. 55, No. 2, Spring 2001, s. 256-276.

Jamal, Amal: *The Palestinian Media: An Obedient Servant or a Vanguard of Democracy?* In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXIX, No. 115, Spring 2000, s. 45-59.

Kamrava, Mehran: *What Stands between Palestinians and Democracy?* In: *Middle East Quarterly*. Vol. VI, No. 2, June 1999. <http://www.meforum.org/article/456>

Klein, Menachem: *By Conviction, Not by Infliction: The Internal Debate Over Reforming the Palestinian Authority*. In: *Middle East Journal*. Vol. 57, No. 2, Spring 2003, s. 194-212.

Klein, Morton A.: *Focus on Hamas: The PLO's Friend or Foe?* In: *Middle East Quarterly*. Vol. III, No. 2, June 1996. <http://www.meforum.org/article/301>

Leiter, Kenneth C.W.: *Life Under Palestinian Authority*. In: *Middle East Quarterly*. Vol. V, No. 3, September 1998. <http://www.meforum.org/article/406>

Lewitt, Matthew A.: *Hamas From Cradle to Grave*. In: *Middle East Quarterly*. Vol. XI, No. 1, Winter 2004. <http://www.meforum.org/article/582>

Luft, Gal: *The Palestinian Security Services: Between Policy and Army*. In: *MERIA Journal*. Vol. 3, No. 2, June 1999. <http://meria.idc.ac.il/journal/1999/issue2/jv3n2a5.html>

Milton-Edwards, Beverly; Crooke, Alastair: *Elusive Ingredient: Hamas and the Peace Process*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXXIII, No. 132, Summer 2004, s. 39-54.

Muslih, Muhammad: *Palestinian Civic Society*. In: *Middle East Journal*. Vol. 47, No. 2, Spring 1993, s. 258-274.

Perlmutter, Amos: *Arafat's Police State*. In: *Foreign Affairs*. Vol. 73, No. 4, July/August 1994. <http://www.foreignaffairs.org/19940701facomment5120/amos-perlmutter/arafat-s-police-state.html> Staženo 8. 10. 2006.

Robinson, Glenn E.: *The Politics of Legal Reform in Palestine*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXVII, No. 105, Autumn 1997, s. 51-60.

Roy, Sara: *De-development Revisited: Palestinian Economy and Society since Oslo*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXVIII, No. 111, Spring 1999, s. 64-82.

Roy, Sara: *Ending the Palestinian Economy*. In: *Middle East Policy*. Vol. IX, No. 4, December 2002.

Roy, Sara: *The Transformation of Islamic NGOs in Palestine*. In: *Middle East Report*. No. 214, Spring 2000. http://www.merip.org/mer/mer214/214_roy.html

Rubin, Barry: *The Decline and Fall of the Palestinian National Movement*. In: *MERIA Journal*. Vol. 10, No. 2, June 2006. <http://meria.idc.ac.il/journal/2006/issue2/jv10no2a9.html>

Rubin, Barry: *The Future of Palestinian Politics: Factions, Frictions and Functions*. In: *MERIA Journal*. Vol. 4, No. 3, Semptember 2000. <http://meria.idc.ac.il/journal/2000/issue3/jv4n3a7.html>

Rubin, Barry: *Who Will Succeed Yasir Arafat?* In: *Middle East Quarterly*. Vol. V, No. 1, March 1998. <http://www.meforum.org/article/381>

Schanzer, Jonathan: *The Challenge of Hamas to Fatah*. In: *Middle East Quarterly*. Vol. X, No. 2, Spring 2002. <http://www.meforum.org/article/516>

Schenker, David: *The Palestinian Authority: A Hybrid Creation*. In: *Middle East Quarterly*. Vol. VI, No. 3, September 1999. <http://www.meforum.org/article/481>

Seitz, Charmaine: *The Search for Good Governance in Palestine*. In: *Middle East Report*. No. 220, Fall 2001. http://www.merip.org/mer/mer220/220_seitz.html Staženo 4. 11. 2006.

Shikaki, Khalil: *Palestinians Divided*. In: *Foreign Affairs*. Vol. 81, No. 1, January/February 2002. <http://www.foreignaffairs.org/20020101faessay6559/khalil-shikaki/palestinians-divided.html> Staženo 8. 12. 2006.

Shikaki, Khalil: *The Peace Process, National Reconstruction and the Transition to Democracy in Palestine*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXV, No. 98, Winter 1996, s. 5-20.

Shua'ybi, Azmi: *A Window on the Working of the PA: An Inside View*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXX, No. 117, Autumn 2000, s. 88-98.

Sullivan, Denis J.: *NGOs in Palestine: Agents of Development and Foundation of Civil Society*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXV, No. 99, Spring 1996, s. 93-100.

Usher, Graham: *Fatah's Tanzim: Origins and Politics*. In: *Middle East Report*. No. 217, Winter 2000. http://www.merip.org/mer/mer217/217_usher.html Staženo 3. 2. 2007.

Usher, Graham: *The Democratic Resistance: Hamas, Fatah, and the Palestinian Elections*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXXV, No. 139, Spring 2006, s. 20-36.

Usher, Graham: *The New Hamas: Between Resistance and Participation*. <http://www.merip.org/mero/mero082105.html> Staženo 3. 2. 2007.

Zahhar, Mahmud: *Hamas: Waiting for Secular Nationalism to Self-Destruct*. In: *Journal of Palestine Studies*. Vol. XXIV, No. 95, Spring 1995, s. 81-88.

Výběrově z internetu:

oficiální instituce:

Palestinská národní autonomie

<http://www.pna.gov.ps>*

Palestinská legislativní rada

<http://www.pal-plc.org>

Palestinské ministerstvo zahraničních věcí

<http://www.mofa.gov.ps>*

Izraelské ministerstvo zahraničních věcí

<http://www.mfa.gov.il>

Palestinské ministerstvo informací

<http://www.minfo.gov.ps>

Mezinárodní tiskové centrum Palestinské národní autonomie

<http://www.ipc.gov.ps>

Palestinská tisková agentura

<http://wafa.ps>

*stránky dlouhodobě „v rekonstrukci“

palestinské analytické ústavy a nevládní organizace:

Institute for Palestine Studies

<http://www.palestine-studies.org>

Jerusalem Media & Communication Centre

<http://www.jmcc.org>

Palestinian Center for Policy and Survey Research

<http://www.pcpsr.org>

Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs

<http://www.passia.org>

Palestinian Initiative for the Promotion of Global Dialogue & Democracy

<http://www.miftah.org>

Palestinian Institute for Study of Democracy

<http://www.muwatin.org>

Palestinian Centre for Human Rights

<http://www.pchrgaza.ps>

Palestinian Human Rights Monitoring Group

<http://www.phrmg.org>

Palestinian Independent Commission for Citizen's Rights

<http://www.piccr.org>

Palestinian Non-Governmental Organizations' Network

<http://www.pngo.net>

<http://www.palestinemonitor.org>

Arab Thought Forum

<http://www.multaqa.org>

další výzkumné instituty a think-tanky:

Middle East Institute

<http://www.mideasti.org>

Middle East Media Research Institute
<http://www.memri.org/palestinian.html>
Middle East Policy Council
<http://www.mepc.org>
Middle East Research and Information Project
<http://www.merip.org>
Washington Institute for Near East Policy
<http://www.washingtoninstitute.org>

internetové verze denního tisku a periodik:

Ha'arec
<http://www.haaretz.com>
Jerusalem Post
<http://www.jpost.com>
Palestine Chronicle
<http://www.palestinechronicle.com>
Palestine Report
<http://www.palestinereport.org>
Jerusalem Times
<http://www.jerusalem-times.net>
Palestine Times
<http://www.ptimes.org>
Palestine-Israel Journal of Politics, Economics and Culture
<http://www.pij.org>

palestinské deníky v arabštině:

<http://www.al-ayyam.ps>
<http://www.alhayat-j.com>
<http://www.alquds.com>

Summary

The official establishment of the Palestinian Authority on tiny parts of the Israeli-occupied West Bank and Gaza Strip in 1994 was the first significant step to implementation of peace process, which was supposed to bring security to Israel and self-determination to Palestinians. Thirteen years after that, non-functional and bankrupting PA exercises its „rule“ over closed and isolated Gaza Strip, plagued with chaos and violence, whereas the West Bank is under full control of Israeli army. This study attempts to provide a descriptive analysis of political system, which has been developed in the Palestinian territories in the meantime – from PA's birth to Hamas Movement's entrance to power in 2006. The first chapter follows the PA's creation, territorial and administrative evolution as well as its subsequent decline on the background of advancement and failure of the peace process. In the second chapter ideology and political conduct of the main Palestinian factions are explored. The third chapter deals with the formation and role of formal structures during the time, when Palestinian politics was fully dominated by strong, founding-father like personality of Yasser Arafat, and investigates institutional restructuring and forced separation of power in the last two years of Chairman's life. The fourth chapter analyses the Palestinian Basic Law. In the fifth chapter the very described theoretical form is confronted with the real face of regime. A particular attention is paid to two dominant features: authoritarian clientelism and absence of law and order. The last chapter examines the most actual development: the electoral victory and unsuccessful efforts of Islamist Hamas Movement to meet demands of responsible political participation without changing its rigid ideological line.

For very long time, the Palestinian political system was a system of one man. Although Arafat was neither brutal dictator nor ideological despot, he managed to accumulate power which enabled him to exercise control over all levels of administration. His regime was based on informal ties of clientelism by means of which he maintained loyality of supporters, co-opted critics and balanced the interests of socially influent groups. It was a mixture of embryotic democracy, autocratic style and softer forms of repression. Despite of that, the Palestinian political system owing to traditional pluralism, civic activities and relatively liberal Basic Law was more prepared for gradual liberalization than any other Arab society.

The second Palestinian uprising has changed the situation dramatically. Its destructive consequences have been colossal – the overall paralysis of institutions, return of Israeli army, fragmentation of Palestinian society, rise of tribal and factional fighting, uncontrolled proliferation of arms and security chaos. The crisis has not yet been overcome and everything suggests, that it would be very difficult, if not impossible, to revive the collapsed Authority.